

KUNSTEN Å BLI NTNU

Alle rutiner og systemer har fått gjennomgå ved det nye NTNU. De administrativt ansatte tørker svetten etter norsk akademias største ryddesjau.

Side 16–21

Så samlast vi i skipet

Det finst forskingskip som er så dyre at dei vippar budsjettet opp eller ned.

FOTO: ØYSTEIN MIHELBOG / NORSK VITENSKAPSRÅD

Kronpris Haakon er eit isgåande forskingsfartøy. Skipet, som skal overvåke miljø- og klimatilstanden i Arktis og Antarktis, vart sjøsett i vinter, og er klart for vitenskaplege tokt i 2018.

Forskingbudsjettet som vart lagt fram i fjor hadde ein imponerende realvekst, attpåtil etter fleire år med samanhengande auke. Langtidsplanen for forskning og høgare utdanning, som skulle gjere satsingane meir føreseielege, har verka. Til dømes vert viktige bygg trinn for trinn planlagde og realiserte. Det er ikkje tvil: Solberg-regjeringa har løyva mykje pengar til forskning. Har knekkpunktet kome no? Det vert spennande å sjå.

For denne gongen vart det ein realnedgang. Hovudgrunnen er ifølgje statssekretær Bjørn Haugstad i Kunnskapsdepartementet at forskingskipet Kronpris Haakon no er bygd ferdig. Dermed starta ein budsjettarbeidet med milliardbeløp i minus, altså summar til skipet som drog opp tidlegare budsjett. Melodien frå departementet og regjeringa er at dei ikkje kan late vere å gjere formidable investeringar av frykt for straff i ettertid på grunn av ein automatisk budsjettnedgang. Det er eg samd i,

Regjeringa tek med den eine handa og krev med den andre.

men så lenge regjeringa tidlegare har forklåra budsjettoppgang med stor politisk innsats for forskning, kan ho ikkje orsake nedgang med teknikalitetar. Det kan ein ta regjeringa på. Så det gjer eg no.

Eg vil òg ta dei på det monomane og lite kjenslevarer effektiviserings- eller avbyråkratiseringskuttet. For fjerde år på rad kuttar regjeringa i grunnløyvingane til universitet og høgskular ut frå ei antaking og ein argumentasjon om at overvektige administrasjonar må ha rikt med prutingsmonn. Eg trur denne politikken, sett frå eit maktperspektiv, er strategisk vellykka, for 0,5 prosent er for løynd og for lite å gjere eit ordentleg opprør mot. Slik ordlegg statssekretær Bjørn Haugstad seg i eit forsvar for kuttet: «At hele virksomheten til universite-

ter og høyskoler må effektiviseres med en fjortioring per hundrelapp, er egentlig et ganske mildt krav.» (Sjå dekning av statsbudsjettet på side 4–6, alle sitat i leiaren er henta herfrå.) Kuttet kan framstillast som umerkeleg, men kjem parallelt med forventningar til universiteta og høgskulane som går mot uendeleg, og dette på alle moglege slags felt. UiO-rector Svein Stølen ramsar opp nokre av oppgåvene som skal utførast: å lykkast med søknad om forskingsmidlar frå EU, auka innovasjon, ny lov om forskningsetikk som gjev auka ansvar til institusjonane. Eg kan leggje til at mange andre universitet og høgskular må handtere etterverknader av alle fusjonane. Eg vil òg nemne dei ambisiøse stortingsmeldingane frå siste år, kvalitetsmeldinga (om høgare utdanning) og humaniorameldinga, som bae vil koste dyrt om ein skal realisere berre ein brøkdell av ambisjonane i dei. Eg vil oppsummere med at regjeringa tek med den eine handa og krev med den andre. Så kom ikkje og narr oss med innsmiigrande reknemåtar. Kven er forresten desse folka som skal orke å vere rektorar, som må høyre på at dei må jobbe smartare?

Var det meir då? Jo, effektiviseringskuttet verkar både gamalmodig og tilsørande i sjølve kjernen. Kva er det som tilseier at administrasjonen lever sitt velfødde liv, nærast uavhengig av den faglege verksemda? Eg lånar orda til Petter Aaslestad, leiaren i Forskerforbundet: «Det er ikke mulig å se administrasjonen som noe løsrevet fra forskning og utdanning. Både forskning og utdanning trenger et støtteapparat.»

Så det var noko meir. Og vi er alle i same skip.

**Redaktør
Kjetil A. Brottveit**

Retting

Leiaren min i nr. 8 handla om teljekant-systemet i norsk forskning, som vart innført i 2006. Eg skreiv at dei som stod bak brukte ordet «publiseringssindikatoren» og ikkje likte oppnamnet «teljekantssystemet». Ein oppmerksom lesar med betre minne enn meg sjølv er Jan Eivind Myhre, professor

emeritus i historie, UiO. Han har sendt meg denne rettinga:

Uttrykket «telleanter» er opprinnelig tilhengerens, ikke motstandernes. Begynnelsen var Gundersen-komiteens innstilling ved UiO fra 2003, «Forskning med telleanter». Jeg tok den

opp kritisk i Nytt Norsk Tidsskrift I 2003: «Med sersjanten i forskningsskapet». Gundersen mente for øvrig at dette ville bli et veldig lettaadministrert system, som krevde ca. en halv stilling!

16: Storrengjøring

«Det går hardt ut over administrativt ansatte.» Slik lyder en sannhet om fusjoner i akademia. Ta Gjøvik, for eksempel.

24: Pliktetikeren

Norske forskere burde være litt mer ydmyke, mener statssekretær Bjørn Haugstad.

28: Simulert oljeboring

Oljeboring er dyrt og risikabelt. Gode simulatorer er derfor uvurderlige, ifølge forskerne ved IRIS i Stavanger.

4: Frp leder an

Den nye Undervisnings- og forskningskomiteen på Stortinget ledes av Roy Steffensen fra Fremskrittspartiet.

5: Blandet statsbudsjett

Universitetene og høyskolene får mer, men for fjerde år på rad må de kutte i administrasjonen.

8: Monsterinstituttene

I 2018 dannes to sammenslåtte forskningsinstitutt med nærmere tusen ansatte. Kan de små instituttene klare seg?

11: Tror på argumentene

Noen tror på konspirasjonsteorier. Asbjørn Dyrendal tror rasjonelle argumenter kan bite på de konspirasjonstroende.

12: Vil ha vitenskapsråd

Høyre har programfestet det. Nå vil også Vitenskapsakademiet ha en instans som gir råd til politikerne basert på eksisterende kunnskap.

FASTE SIDER

- 34: Bøker
- 36: Kronikk
- 37: Gjesteskribent
- 38: Tilbakeblikk
- 40: Debatt
- 41: Informasjon fra Forskerforbundet

Forskerforum

Nr. 9/2017 – 49. årgang

Fagblad om forskning og høyere utdanning. Forskerforum blir redigert etter redaktørplakaten og er medlem i Fagpressen.

UTGIVER: Forskerforbundet, Postboks 1025 Sentrum, 0104 Oslo. Telefon: 21 02 34 00

ANSVARLIG REDAKTØR: KJETIL A. BROTTVEIT, kjetil.brottveit@forskerforum.no

REDAKSJONSSEKRETÆR: AKSEL KJÆR VIDNES, aksel.vidnes@forskerforum.no

JOURNALISTER: JOHANNE LANDSVERK, johanne.landsverk@forskerforum.no

ELIN REKDAL MÜLLER, elin.rekdal.muller@forskerforum.no, JØRGEN SVARSTAD, jorgen.svarstad@forskerforum.no,

JULIE BRUNDTLAND LØVSETH, julie.brundtland.lovseth@forskerforum.no, KJERSTIN GJENGEDAL, kjerstin.gjengedal@forskerforum.no

KONTAKT REDAKSJONEN: redaksjonen@forskerforum.no

ANNONSER: Arne Aardalsbakke, Telefon: 900 43 282, E-post: annonser@forskerforum.no

Design: Concorde Design. Forsidefoto: Erik Norrud. Trykk: Krona Trykk.

ISSN 0800-1715. Opplag: 19 905

VIL BYGGE OPP FRPS TROVERDIGHET

Roy Steffensen fra Frp skal lede den nye utdannings- og forskningskomiteen på Stortinget.

STORTINGET

Roy Steffensen representerer Rogaland og går inn i sin andre periode på Stortinget. I forrige periode var Steffensen medlem i transport- og kommunikasjonskomiteen i to år og i finanskomiteen i to år. Han har vært generalsekretær i Fremskrittspartiets Ungdom, medlem av Stavanger bystyre og varaordfører i Kvitsøy kommune. Han er den eneste i utdannings- og forskningskomiteen (UF-komiteen) uten høyere utdanning. Fire av komitémedlemmene er lærere, og flere har politisk eller yrkesfaglig bakgrunn fra utdanningsfeltet.

Steffensen sier han ønsket å komme inn i UF-komiteen for at Frp skal bli mer synlige på feltet, og for at området skal ha en større plass i partiet.

– Målet mitt er å synliggjøre vår politikk på dette området og bygge opp troverdighet steg for steg, sier han.

GÅRALDRILEI

En som har lengre fartstid i komiteen, er Trine Skei Grande. Dette blir den tredje stortingsperioden i utdannings- og forskningskomiteen for Venstre-lederen.

FOTO: STORTINGET

■ Roy Steffensen ønsker at utdanning skal bli en av Frps kampsaker i valgkampen i 2021.

– Blir du aldri lei av dette politiske feltet?
– Nei, det er ikke mulig. De sier at i politikk velger man ofte med hjertet istedenfor med hjernen. Det finnes ikke noe viktigere enn å gi unger en god start i livet og et samfunn som satser på kunnskap.
Skei Grande sier at for Venstre er kunn-

skapspolitikken høyt oppe på dagsordenen, og at hun har mange oppgaver foran seg.

– Jeg tror vi er i en spennende fase. Det handler om konsolidering – den store prosessen som har vært i hele forsknings- og universitetssektoren. Omstillingen må sette seg, noe som kommer til å påvirke alle institusjonene. Jeg tror at universitets- og høyskolesektoren kommer til å bli annerledes framover.

ØVRIGE MEDLEMMER I UF-KOMITEEN

De andre representantene i komiteen er, fordelt på partiene:

Høyre: Mathilde Tybring-Gjedde, Aleksander Stokkebø, Turid Kristensen, Kent Gudmundsen.
Arbeiderpartiet: Nina Sandberg, Jette Christensen, Martin Henriksen, Torstein Tvedt Solberg.
Fremskrittspartiet: Åshild Bruun-Gundersen
Senterpartiet: Marit Arnstad, Marit Knutsdatter Strand.
Kristelig Folkeparti: Hans Fredrik Grøvan.
Sosialistisk Venstreparti: Mona Fagerås.

❖ AV JULIE BRUNDTLAND LØVSETH

SÅ LANGT, SÅ GODT

Dei siste 20 åra i norsk forskingssektor kan oppsummerast med «vekst». Framover blir det viktigare å måle effekten av forskning.

INDIKATORRAPPORTEN

Då Indikatorrapporten, som oppsummerer tilstanden i norsk forskning, vart lagt fram i midten av oktober, markerte det 20 år med slike rapportar frå Forskningsrådet. Årets rapport viser ein sterk vekst i FoU-utgifter i perioden 1995–2015, særleg i UH-sektoren, der det vart forska og utvikla for nær 19 milliardar kroner i 2015. Og medan næringslivet stod for størstedelen av FoU-finansieringa i starten av perioden, er det no det offentlege som er den viktigaste finansieringskjelda.

Over 52 000 forskarar deltok i FoU i 2015, og av desse var 37 prosent kvinner. I 1995 var kvinneandelen 24 prosent. Talet på doktorgrader er meir enn dobla på 20 år, og no blir det avlagt mellom 1400 og 1500 doktorgrader per år. Mellom stipendiatane var det i 2015 55 prosent kvinner.

ANNLEISLANDET NOREG

Administrerande direktør i Forskningsrådet, John-Arne Røttingen, ser mykje å vere nøgd med i rapporten.

– Veksten dei siste åra har nærast gjort Noreg

FOTO: SINDRE MERJAN/FORSKNINGSRÅDET

■ Det er krevjande å måle om vi er med på å løse dei viktige samfunnsoppgåvene, seier John-Arne Røttingen.

til eit annleisland i forskingssamanheng. Vi har greidd å investere langsiktig i forskning gjennom både finanskrisa og oljepriskrisa, seier han.

I 1981 publiserte norske forskarar knapt 2500 vitenskaplege artiklar, i 2015 hadde talet auka til nesten 13 000. Veksten i publisering

er større i Noreg enn i dei fleste andre europeiske land.

– Det er lett å uroe seg for om ein sterk vekst i publisering går ut over kvaliteten på det som blir publisert, men vi ser at det også er ein auke i talet på siteringar, også når det gjeld dei mest siterte artiklane. Det tyder på at kvaliteten veks i lag med produksjonen, seier Røttingen.

AKSEPT FOR Å FEILE

Det er ein internasjonal trend at ein meir og meir prøver å måle effektane av forskinga på samfunnet. Røttingen meiner det vil bli viktigare framover.

– Vi ønskjer å måle resultat og effektar av forskinga i aukande grad, og eg trur til dømes at FN's berekraftsmål er ein god paraply over norske og europeiske forskingsprioriteringar. Men i tillegg trur eg dei gode historiene og eksempla kanskje er endå betre eigna til å vise effektar av forskning på samfunnet. Det må også vere stor aksept for ikkje å nå målet – for å feile, seier han.

❖ AV KJERSTIN GJENGEDAL

– ET VENDEPUNKT

For første gang på fire år er det realnedgang i forskningsbudsjettet til regjeringen.

FOTO: AKSEL KJÆR VIDNES

■ Statssekretær Bjørn Haugstad (t.v.) og kunnskapsminister Henrik Asheim har levert et budsjett med negativ utvikling, men spretter likevel champagnen.

– Det er det første året uten realvekst og det første året forskning og utvikling (FoU) utgjør en mindre andel av det totale statsbudsjettet enn året før. Det er et lite vendepunkt i forhold til hvordan budsjettene har vært de fire foregående årene.

Slik konkluderer Sveinung Skule, direktør i Nordisk institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning (NIFU) etter å ha sett igjennom regjeringens forslag til statsbudsjett for 2018.

Etter flere år med realvekst for forskning er det et lite knekkpunkt i årets budsjettforslag. Andelen av statsbudsjettet som går til forskningsformål, går ned fra 4,17 prosent i 2017 til 4,14 i årets forslag. FoU-utgiftens andel av BNP går ned fra 1,05 prosent til 1,04. I kroner øker det samlede forskningsbudsjettet for alle departementer med 283 millioner kroner, men på grunn av inflasjonen er det en realnedgang på 622 millioner kroner, eller 1,7 prosent ifølge regjeringens beregninger.

– Det har vært en veldig god satsing på forskning i de fire foregående årene, så nå er spørsmålet om vi er på vei inn i en annerledes

periode, sier Skule. Han understreker likevel at det er et stort forskningsbudsjett.

– Alle tallene er høyere enn under forrige regjering, sier han.

CHAMPAGNEN SPRETTE

Årsaken til at budsjettet justeres noe ned fra året før, er ifølge statssekretær Bjørn Haugstad at forskningsskipet Kronprins Haakon nå er ferdig bygd. At et konkret byggeprosjekt er fullført, gjør at forskningsbudsjettet starter med det prosjektet i minus, og det utgjør nærmere en milliard.

– Vi justerer til en ny økonomisk virkelighet, men det er et budsjett som gjør at champagnen sprettes i Kunnskapsdepartementet. Med dette budsjettet har vi fulgt opp alle de konkrete satsingene i langtidsplanen. Vi ligger over budsjettmålet. Et av de krevende målene i langtidsplanen var at vi skulle opp på 1 prosent av BNP, og nå ligger vi på 1,04, sier Haugstad og fortsetter:

– Med unntak av i fjor har vi aldri brukt en større andel av statsbudsjettet på forskning. Det vil de aller fleste se som en erkjennelse

av at denne regjeringen satser veldig mye på forskning.

UH-VEKST

Samtidig er det en realvekst for høyere utdanning. Budsjettene til universitetene og høyskolene øker med 3,85 prosent, som innebærer noe over 1 prosent i realvekst.

– Det er en positiv utvikling for universiteter og høyskoler, men for forskningsinstituttene er det mindre positivt. Der ventet man en økning i basisbevilgningen til tekniske og industrielle institutter, men det kom ikke, påpeker Sveinung Skule.

Han mener langtidsplanen for forskning og høyere utdanning langt på vei har fungert etter hensikten, men primært når det gjelder Kunnskapsdepartementets forskningsbudsjetter.

– Det er der de konkrete opptrappingsplanene ligger. Planen har ikke virket som et godt koordineringsinstrument for å få utløst satsinger fra andre departementer. Det er kanskje blitt enda tydeligere i år.

◆ AV AKSEL KJÆR VIDNES

– EFFEKTIVISERINGSKUTT

Regjeringen har inndratt 830 millioner gjennom avbyråkratisering og effe-
mener Forskerforbundet.

Nybygg i Sør-Trøndelag

Bare ett museum under Kulturdepartementet får penger til nytt museumsbygg, nemlig Orkla industrimuseum ved Museene i Sør-Trøndelag.

Prosjektet får totalt 35 millioner kroner, for 2018 5 millioner kroner. Seks museer får økte driftstilskudd på til sammen 21 millioner kroner. Blant disse er Norsk

Folkemuseum, som får 8 millioner kroner til å realisere en teaterscene ved Ibsenmuseet, og Nasjonalmuseet for kunst, arkitektur og design, som får 4 millioner kroner i forbindelse med flytting av samlingene til de nye lokalene på Vestbanen i Oslo.

Vil styrke Arkivverket

Regjeringen foreslår å øke bevilgningen til Arkivverket med 15 millioner kroner. 10 millioner skal brukes til

sikring og bevaring av digitalt skapte dokumenter og arkiv.

Ytterligere 5 millioner kroner bevilges til å etablere et samarbeid med Nasjonalbibliotekets anlegg i Mo i

Rana om langtidslagring og digitalisering av papirarkiv. – Dette er svært gode nyheter. At vi satses på slik som det nå er foreslått i statsbudsjettet, er en viktig milepæl for arkiv- og dokumentasjonsforvaltning, sier riksarkivar Inga Bolstad (bildet).

FOTO: ERIK NORRUD

Ny NTNU-campus

Regjeringen foreslår totalt 50 millioner kroner til planlegging og første fase av prosjektering av

en samlet campus for NTNU i Trondheim. Av disse midlene er 30 millioner kroner nye i 2018. – Vi samler alle fagmiljøene ved NTNU i

Trondheim for å skape gode arenaer for nødvendig samhandling på tvers av faggrenser. Dette gjør at vi kan fortsette arbeidet med å utvikle fremtidens universitet, sier NTNU-rector Gunnar Bovim (bildet).

FOTO: OLE MORTEN MELGARD

– Dette er vondt, selvsagt, sier rektor ved Universitetet i Oslo (UiO) Svein Stølen. – Jeg er enig i at man hele tiden skal jobbe smartere og mer effektivt, men det regjeringen ikke tar inn over seg, er at vi stadig vekk får nye oppgaver, som det forventes at vi leverer på, sier Svein Stølen, rektor ved UiO.

I budsjettet for 2018 foreslår regjeringen et effektivitetskutt på 0,5 prosent, noe som vil utgjøre 172 millioner kroner for sektoren. Effektiviseringskuttet er et tiltak regjeringen har innført for offentlig sektor for å få sekto-

ren til å kutte i administrasjonsutgifter. Tiltaket er ment å skulle avbyråkratisere blant annet universiteter og høyskoler.

TRENGER ADMINISTRASJON

Stølen mener tiltaket er feilslått fordi administrasjon er nødvendig for oppgavene universitetet skal utføre, særlig fordi flere oppgaver legges til universitetene.

– Skal vi for eksempel lykkes med søknader om forskningsmidler i EU, trenger vi en betydelig administrasjon. Det er et tungt adminis-

– At hele virksomheten må effektiviseres med en femtiøring per hundrelapp, er egentlig et ganske mildt krav.

BJØRN HAUGSTAD, STATSSEKRETÆR I KUNNSKAPSDEPARTEMENTET

■ – Dette er utfordrende for oss, sier rektor Svein Stølen ved UiO (i midten). Her i Stortingets vandrehall på Dag Rune Olsen (t.h.) og statssekretær Bjørn Haugstad i Kunnskapsdepartementet.

TET GJØR VONDT

ktivisering. – Det rammer forskning og utdanning,

trativt system. Økt innovasjon er et tilsvarende krav som gjør at vi må ha mer teknisk-administrativ støtte. Den nye forskningsetikkloven foreslår at vi skal ha et større ansvar ved institusjonene. Dette er noen av de økte forvaltningsmessige forventningene til oss. Hvordan det henger sammen med budsjettkuttet, skjønner jeg ikke, sier han.

Dette er det fjerde budsjettet på rad der universitetene og høyskolene blir underlagt administrasjonskuttet. I 2015 var det på 0,5 prosent, i 2016 på 0,6 prosent og i 2017 på 0,8 prosent, etter at Stortinget vedtok å øke fra regjeringens forslag på 0,5 prosent.

NTNU: FORSTÅR BEHOVET

Forskerforbundet reagerer også på at kuttet videreføres.

– Vi hadde håpet å slippe effektiviseringskuttet enda en gang. Med dette forslaget har det blitt kuttet over 830 millioner til sammen. Det er klart at det går ut over kva-

liteten i forskning og utdanning. Det er ikke mulig å se administrasjonen som noe løstrevet fra forskning og utdanning. Både forskning og utdanning trenger et støtteapparat, sier forbundsleder Petter Aaslestad.

Blant landets universitetsrektorer er det langt på vei enighet om at effektiviseringskuttet må reverseres.

Et unntak er Gunnar Bovim, rektor ved NTNU, som utviser en viss forståelse for regjeringens tiltak.

– Jeg kan forstå det politiske behovet for å stimulere til omstilling i hele offentlig sektor. Man må gjøre det på andre måter, ikke bare kutte i administrative stillinger, sier Bovim.

Det er en tanke i tråd med kunnskapsminister Henrik Asheims forklaring på kuttet. Han fremholder at kuttet ikke er et kutt i administrasjonen til universitetene og høyskolene, men et tiltak for å få institusjonene til å gjøre hele driften mer effektiv. Han viser også til at institusjonenes budsjetter samlet sett øker, til tross for dette kuttet. Universitetene og høyskolene får 3,84 prosent mer med neste års budsjett.

– Vi øker institusjonenes budsjetter med 450 millioner kroner på grunn av større aktivitet ved institusjonene, samtidig som vi har hatt et effektiviseringskutt. At vi har en sektor som får mer penger og bygger kvalitet, men samtidig må effektivisere noe av undervisningen og måten man driver institusjonene på, mener jeg er bra, sier Asheim.

– KUTTET BLIR STÅENDE

Selv om Forskerforbundet nå vil jobbe med opposisjonen for å få kutforslaget reversert, har statssekretær i Kunnskapsdepartementet Bjørn Haugstad (H) liten tro på at det lar seg forhandle bort.

– Man må regne med at dette blir kuttet stående. Grunnen til det er at velferden vi har nå, bygger på at vi har en produktivitetsvekst i økonomien som er langt over 0,5 prosent. I privat sektor ordner markedet dette på egen hånd. De bedriftene som ikke klarer å effektivisere, går konk. I offentlig sektor anbefales det internasjonalt at man bruker et virkemiddel som dette, sier Haugstad.

Han mener universitetenes klagesang er overdreven.

– At hele virksomheten til universiteter og høyskoler må effektiviseres med en femtioring per hundrelapp, er egentlig et ganske mildt krav.

♦ AV AKSEL KJÆR VIDNES
OG JULIE BRUNDTLAND LØVSETH

Les også *Samtalen, intervju med Bjørn Haugstad*, side 24–28.

Arena for utdanningskvalitet

I kvalitetsmeldingen varslet regjeringen opprettelse av en nasjonal arena for kvalitet i høyere utdanning. I statsbudsjettet er det bevilget 20 millioner kroner til en slik arena, som vil bli underlagt et nytt forvaltningsorgan. Målet er å stimulere til kunnskapsbasert utvikling av utdanningene, vise frem gode praksiser og øke prestisjen ved undervisning. Arenaen vil dekke flere av dagens virkemidler, som Senter for fremragende forskning. Utforming av arenaen skal utredes høsten 2017.

FOTO: AKSEL KJÆR VIDNES

Opstart for livsvitenskap

Universitetet i Oslos planlagte livsvitenskapsbygg blir igangsatt neste år. Regjeringen foreslår en startbevilgning på 50 millioner kroner til nybygget, som kommer til å bli det største forsknings- og undervisningsbygget i Norge. – I det nye livsvitenskapsbygget skal forskere jobbe sammen på tvers av fag for å løse store samfunnsutfordringer og for å utfordre forskningsfronten, sier rektor Svein Stølen (bildet). Den totale kostnadsrammen for bygget er på 5,7 milliarder kroner.

FOTO: AKSEL KJÆR VIDNES

Investeringsplan for bygg

En tredel av bygningsmassen ved de selvforvaltende universitetene og høyskolene har for dårlig standard, ifølge Riksrevisjonen, og institusjonene selv har lenge etterlyst en plan for vedlikehold av bygg. Kunnskapsdepartementet har bedt Statsbygg om å kartlegge status for bygg i UH-sektoren, og vil utarbeide en forvaltnings- og investeringsplan på bakgrunn av dette. Ifølge statsbudsjettet skal planen være klar til revideringen av langtidspanen for forskning og høyere utdanning høsten 2018.

FOTO: FLICKR

FOTO: AKSEL KJÆR VIDNES

budsjett dagen i diskusjon med UiB- rektor

– DEI STORE STIKK AV MED OPPDRAGA

No må institutt med 20 tilsette konkurrere mot mastodontar med nesten 1000.

FORSKINGSINSTITUTT

Fusjonsfebera har herja ved universitet og høyskular, og no har han gripe tak i instituttsektoren. Frå før er det Sintef som har vore den dominerande instituttkjempe i Noreg. I 2015 kom Norsk institutt for bioøkonomi (NIBIO), som etter ei samanslåing av tre statlege institutt også er ein stor aktør. Og frå 1. januar 2018 kjem to nye, gigantiske forskingsinstitutt: Havforskningsinstituttet (HI) og NIFES – Nasjonalt institutt for ernærings- og sjømatforskning er fusjonerte, og får med dette nærare 1000 tilsette. Samtidig vil det nye storinstituttet på Sør-Vestlandet, som inntil vidare går under namnet Forskningssselskapet Sørvest AS, sjå dagens lys. Også dette blir ein mastodont med over 900 tilsette, og er eit resultat av ein fusjon mellom Uni Research og Christian Michelsen Research i Bergen, IRIS i Stavanger og Agderforskning og Teknova i Kristiansand.

– Utviklinga i sektoren går mot større einingar, og det er for risikabelt å vere eit lite

forskningsinstitutt i dag. Trenden er at dei store institusjonane stikk av med oppdraga, seier seniorforskar Migle Helmersen, som er tilitsvald for lokallaget til Forskerforbundet ved Agderforskning.

Helmersen meiner det er positivt å bli del av eit større forskingsmiljø.

– Her ved Agderforskning har vi svært få forskarar innanfor kvart fagfelt. No får vi store fagmiljø, som gjer at vi kan bli ein reell konkurrent til Sintef.

Hovudsetet for det nye instituttet blir i Bergen, men avdelingane blir geografisk der dei er i dag.

– Vi blir ikkje tvinga til å byte arbeidsstad, seier Helmersen.

VANSKELEG Å REKRUTTERE

Agderforskning har vore ein pådrivar for den nye storfusjonen.

– Vi har jobba i fleire år med å greie ut ulike modellar for samarbeid med andre forskingsinstitutt. Så vi har vore klare for å få til

dette veldig lenge, seier Roger Normann, administrerende direktør i Agderforskning.

– Kvifor kunne de ikkje halde fram aleine?

– Det er ei utfordring å rekruttere til små fagmiljø som vårt. Agderforskning er stasjonert i Agder og Kristiansand, og det er krevjande å få forskarar til å flytte hit. Det at vi no blir del av eit større institutt, vil gjere oss meir robuste med tanke på både marknad og rekruttering.

Han meiner eit forskingsinstitutt må vere stort nok til å takle svingingane i oppdragsmarknaden.

– Det andre som er vanskeleg for dei små, er forskingsprofilen til Forskningsrådet. Prosjekta har blitt større og meir kompliserte, og det blir stilt store krav til infrastruktur og støtte. Eit lite institutt som vårt fekk problem med å tilby forskarane dette. Vi har blitt kontakta av kommunar og andre på Agder som ønskjer at vi skal vere med på å utvikle større EU-prosjekt. Det skulle vi gjerne ha gjort, men i praksis må vi investere nesten eit årsverk om vi skal lage ein konkurransedyktig søknad. Investeringa

FOTO: ANJA HJELSETH

■ – Når vi ser alle institutta som går saman i store einingar, gjer det noko med oss, seier Hanna Nyborg Storm ved Telemarksforsking.

hadde blitt for stor, og vi har ikkje våga å gå inn på det, seier han.

Normann trur det er lettare å vere liten i ein større by med god tilgang på akademisk arbeidskraft.

– For dei institutta som greier å spisse seg reint fagleg og utviklar høg kompetanse, vil det kunne gå bra i mange år. Det er skilnad på å vere liten og spiss og liten og brei, seier han.

– URO I SEKTOREN

I Noreg er det i dag ti regionale institutt, og eitt av dei er Telemarksforsking i Bø, som er ei frittstående stifting.

– Vi sit litt bekymra på gjerdet og ser på alle institutta som slår seg saman med andre institutt eller høgskular. Det er mykje uvisse i sektoren for tida, seier forskar Hanna Nyborg Storm, som også er tillitsvald for Forskerforbundet ved Telemarksforsking.

– Vi har teke eit standpunkt om at vi føretrekkjer å vere sjølvstendige. Men når vi ser at så mange institutt går meir eller mindre frivillig inn i store samarbeidskonstellasjonar, gjer det noko med oss. Det kan bli vanskeleg å vere liten, ikkje minst ute i distrikta, seier Storm. Direktør Karl Gunnar Sanda ved Telemarksforsking fortel at styret og dei tilsette har diskutert problemstillinga over ein lang periode. Men han vil ikkje høyre tale om fusjonspress.

– Det er ikkje noko press, men vi er svært merksame på kva som skjer rundt oss. Fram til no har vi valt å stå aleine, for ei eventuell samanslåing må føre noko godt med seg, seier Sanda.

EIGARANE VIL HA VEKST

Elisabeth Maråk Støle er direktør for Møre-forsking, som lenge har diskutert å alliere seg med andre.

– Vi ser jo at fleire institutt finn saman. Førebels ønskjer vi å fortsetje som eit sjølvstendig institutt, men vi er i dialog med fleire andre institutt om tettare alliansar, seier Støle.

Møreforsking AS er eigd av Møre og Romsdal fylkeskommune, NTNU, Høgskulen i Volda og Høgskulen i Molde.

Heller ikkje Støle vil vedgå at instituttet er under press.

– Dette er i stor grad frivillig. Men både frå eigarane og frå Forskningsrådet er det ei forventning om at vi bør vekse, og dette ligg i botnen for strategien vår. Eg trur alle institutta i Noreg har ein strategi på at dei ønskjer vekst. Dette kan ein få til ved å tilsetje fleire eller fusjonere med andre. Forskningsrådet tildeler også midlar ut frå storleiken på forskingsmiljøet.

INSTITUTTA STÅR FRITT

Talet på forskingsinstitutt har vore ganske stabilt dei siste ti åra, særleg om ein samanliknar

FOTO: HEIDI WIDERØGE

■ – Det blir spennande å sjå korleis storfusjonane vil påverke resten av landskapet, seier Agnes Landstad i FFA.

med universitets- og høgskulesektoren, der talet på institusjonar har gått drastisk ned. I 2008 var det 47 institutt som fekk basisløyving, og i 2017 var det 43 (sjå faktaramme). I 2018 blir det færre.

Agnes Landstad, som er dagleg leiar i Forskningsinstituttene fellesarena (FFA), seier det heile tida har vore strukturendringar i instituttsektoren.

– Nokre institutt har delt opp verksemda, og andre har fusjonert – alt etter kva eigarane eller stiftingane synest har vore strategisk eller fornuftig. Det som er nytt no, er at vi får nokre svært store einingar, seier Landstad.

Fusjonen mellom Havforskningsinstituttet og NIFES er vedteken av Nærings- og fiskeridepartementet, som eig dei. Men dei aller fleste institutta er sjølvstendige aksjeselskap eller stiftingar.

– Dei gjer sine val ut frå kva eigarane meiner er til det beste for instituttet, seier Landstad.

– Har institutta same fusjonspress som i UH-sektoren?

– Den store skilnaden er at dei statlege institusjonane i UH-sektoren berre har *ein* eigar, nemleg Kunnskapsdepartementet. I instituttsektoren er det gjerne fleire eigarar, som står fritt til å bestemme. Men det at vi får nokre svært store institutt, vil nok trigge denne typen diskusjonar i sektoren.

– KAN LETT SANERE SMÅ

Eitt av kriteria for å få basisløyvingar frå Forskningsrådet er at instituttet må ha minst 20

FOTO: MØREFORSKING

■ – Det er ei forventning frå eigarane om at vi bør vekse, seier Elisabeth Maråk Støle.

forskarårsverk. Forskningsrådet stiller også krav til publisering og at institutta har ein viss andel bidragsforskning, til dømes forskning som er delfinansiert av Forskningsrådet eller EU.

Direktør Sanda i Telemarksforsking synest krava er greie.

– Vi bør publisere på eit visst nivå, og grensa på 20 årsverk er fornuftig. Om Forskningsrådet verkeleg ønskjer å sanere bort små institutt, ville det vore nokså effektivt å heve denne grensa. Mange av institutta ligg omtrent på dette nivået, seier han.

➤ AV JOHANNE LANDSVERK

Forskningsinstitutt med basisfinansiering

Talet har variert dei siste ti åra etter som nokre har slått seg saman og andre har delt verksemda opp.

År	Tal på institutt
■ 2008–2011:	47
■ 2012:	51
■ 2013:	50
■ 2014:	48
■ 2015:	45
■ 2016:	44
■ 2017:	43

REKORDMANGE STUDENTMEDLEMMER

Nesten halvparten av Forskerforbundets nye medlemmer i august og september er studenter.

FORSKERFORBUNDET

Hittil i år har Forskerforbundet opplevd en kraftig økning i andelen studenter blant de nyrekrutterte medlemmene. Av over 1400 nye medlemmer så langt i år, er 27 prosent studenter. Særlig mange har blitt rekruttert i forbindelse med studiestart. I august og september var 42 prosent av de nyrekrutterte medlemmene studenter. Totalt er nesten 6 prosent av Forskerforbundets rundt 21 500 medlemmer studenter.

STRESSMESTRINGSKURS

For å være attraktive for studentmedlemmene lokker forbundet med kurs rettet mot studenter. Maria Aune (20) er én av 20 studentmedlemmer som møtte opp på Blindern en morgen for å høre psykolog Aksel Inge Sinding snakke om hvordan man skal mestre stress. Den unge studenten Aune sier hun kommer fordi hun opplever mye stress i hverdagen. Hun tar to utdannelser samtidig, både sosialantropologi og lærerstudiet. Aune vil finne ut hvorfor hun opplever enkelte ting som stress, samtidig som hun tenker at det har mye med hvordan man gjør ting selv.

FOTO: JULIE BRUNDTLAND LØVSETH

■ – Om jeg vil bli forsker? Det er for langt inn i fremtiden til at jeg vet det, sier student Maria Aune.

Kristina Klakegg (24) er en annen deltaker på kurset. Hun sier hun meldte seg inn i Forskerforbundet fordi hun ville fagorganisere seg.

– Det er viktig at studentene organiserer seg for å sikre rettighetene sine. Det er et svakt vern av studenter, fordi vi ikke er under arbeidsmiljøloven.

VIL NÅ STUDENTENE TIDLIG

Joar Flynn Jensen, organisasjonssjef i Forskerforbundet, forteller at kurs er noe av det Forskerforbundet frister med når de skal rekruttere studenter.

– Vi ser at det å bygge nettverk på studiestedene er viktig for studentene. Kurs i stressmestring, hukommelse, eksamensforberedelse og jobbsøking er noe av det vi tilbyr, sier Jensen.

Studentenes erfaringer er noe Forskerforbundet ønsker å ta med seg inn i organisasjonen.

Rekruttering av studenter er også ment å gagne organisasjonen på lang sikt.

– Mange av studentene kommer på sikt til å jobbe innenfor vår sektor. Vi ønsker å nå dem tidligst mulig.

Joar Flynn Jensen påpeker at Forskerforbundet har et samarbeid med Norsk studentorganisasjon, men at de vil styrke arbeidet med studenter ytterligere.

◆ AV JULIE BRUNDTLAND LØVSETH

KREV OPENHEIT OM STATOIL-AVTALE

– Vi har ingen planar om å arrangere opne møte om forhandlingane, seier prorektor ved Universitetet i Bergen.

OLJEFORSKING

I haust skal rammeavtalen om forskning som UiB har med Statoil, reforhandlast fram mot ein ny avtaleperiode frå neste år. Dei siste fire åra har den såkalla Akademiaavtalen gitt UiB 55 millionar kroner til forskning på petroleum og energi. No har tilsette og studentar sendt eit ope brev til styringsgruppa for avtalen, der dei ber om open debatt om rammene for og prioriteringane i forhandlingane.

FEKK ETISK VURDERING

– Både Statoil og verda ser annleis ut i dag, og det bør få innverknad på utforminga av den nye avtalen, seier professor ved Geofysisk institutt ved UiB, Peter M. Haugan.

Då den eksisterande avtalen vart inngått for fire år sidan, kom det sterk kritikk frå tilsette som meinte at avtalen forlengde oljealderen og hindra nødvendig omstilling. Det førte til ein nasjonal debatt om petroleumsforskning og kva ansvar institusjonane har for å medverke til energiomstilling og «grønt skifte».

I 2014 bad UiB-reaktor Dag Rune Olsen om ei vurdering av avtalen frå Den nasjonale

FOTO: UiB

■ – Akademiaavtalen har vore innretta mot energi i brei forstand, ikkje berre petroleum, seier Margareth Hagen.

forskningsetiske komiteen for naturvitskap og teknologi (NENT). NENT konkluderte med at det er forskningsetisk uforvarleg dersom satsing på oljeforskning hindrar omstilling til eit berekraftig samfunn. NENT rådde dessutan universiteta til å medverke til større openheit og oversikt over omfanget og verknaden av pe-

troleumsforskning og omstillingsforskning. Det er særleg dette punktet brevskrivarane saknar ei oppfølging av.

– Det burde vere mogleg å la folk som har meningar om dette, få kome med idear og innspel, seier Haugan.

– VERDA HAR ENDRAS EG

Prorektor Margareth Hagen leier styringsgruppa for Akademiaavtalen. Gruppa hadde det første møtet om ny avtale i slutten av oktober, men legg ikkje opp til open debatt om forhandlingane.

– Men protokollar og sakslister blir gjorde offentleg tilgjengelege, seier ho.

Hagen trur ikkje avtalen har medverka til å fortrenge forskning på energiomstilling og berekraft. Men ho vil ikkje spekulere i korleis innhaldet i ein ny avtale kan bli.

– Det kan godt hende at han vil sjå annleis ut enn i dag. Vi veit ikkje kor mykje pengar som vil ligge inne i avtalen, og både verda og fagmiljøa har endra seg. Alt er ope for forhandling.

◆ AV KJERSTIN GJENGEDAL

– At vi har fått internett, gjør at teoriene sprer seg fortere, men det gjør også motinformasjonen, sier Asbjørn Dyrendal.

FOTO: NTB SCANPIX

SKYTER KONSPIRASJONER I SENK

Asbjørn Dyrendal mener det er færre konspirasjonsteoretikere i Norge enn det som kommer fram av Forskningsrådets undersøkelse.

I den mye omdiskuterte undersøkelsen fra Norges Forskningsråd om tilliten nordmenn har til forskning, får vi også vite hvor mange nordmenn som tror på noen utvalgte konspirasjonsteorier. 8 prosent tror at norske myndigheter har et hemmelig chemtrails-program – at kondensstripene bak flyene egentlig er kjemikalier som myndighetene bruker til å kontrollere befolkningen. 28 prosent mener at vi aldri kommer til å få vite hva som egentlig skjedde 11. september 2001, og hvem som sto bak.

Kan det virkelig stemme? Da Forskerforum ba professor i religionshistorie ved NTNU og ekspert på konspirasjonsteorier Asbjørn Dyrendal om å kommentere tallene, satte han seg ned med kodeboken for undersøkelsen og gjorde sine egne beregninger.

– Tallene om chemtrails tror jeg er feil, sier han.

I undersøkelsen svarer 3 prosent at det er ganske sannsynlig eller mer, mens de andre som er inkludert i de 8 prosentene, svarer «ganske sannsynlig» eller «noe sannsynlig». Dyrendal peker også på at to av tre som ble spurt, ikke visste hva chemtrails-teorien var, noe som viser en svak sammenheng mellom dem som kan noe om chemtrails, og dem som tror på det.

– 3 prosent er rimelig ut fra to andre undersøkelser jeg har gjort, sier han.

Dyrendal mener imidlertid det er vanskelig å vite hvordan man skal tolke tallene for 11. september-påstanden, på grunn av måten spørsmålet er stilt på.

– Spørsmålet er ikke formulert direkte som en konspirasjonsteori i undersøkelsen, men som usikkerhet. Det kan gjøre at flere sier seg noe enige. At rundt en fjerdedel tror noe eller mye på konspirasjonsteorier om 11. september, er ikke urimelig, og internasjonalt ikke høyt. Men jeg føler meg sikrere på at andelen som er helt enig, 7 prosent, kan passe på dem som virkelig og aktivt tror på konspirasjonsteoriene.

– På forskning.no og skepsis.no har du brukt tid på å argumentere mot folk som tror på konspirasjonsteorier. Hvorfor skal man bruke tid på å motsi dem?

– Det har jeg også lurt på mange ganger. Folk som tror på én konspirasjonsteori, er tilbøyelige til å tro på flere. Et allment resonnement er at hvis man lar dårlige tenkevaner passere, så vil flere kunne adoptere en måte å resonnerer på som kan ha mer skadelige konsekvenser. Og noen konspirasjonsteorier er skadelige. Teorier om vaksinasjon svekker vaksinevilje. Teorier om religiøse og etniske minoriteter har vært brukt til å legitimere diskriminering og vold. Konspirasjonstro river ned sosial tillit, gjør oss mindre tilbøyelige til å delta i demokratisk handling, mer

villige til vold og mindre i stand til å hankses med reelle problemer. Så det å engasjere seg kan være et tiltak for å senke tilbøyeligheten til å tro på konspirasjonsteorier.

– Hvordan kan man få folk til å slutte å tro på konspirasjonsteorier?

– Ved å engasjere seg i en rasjonell diskusjon kan man prøve å få konspirasjonstroende til å skifte mening. Det har en viss effekt når man i offentlige sammenhenger viser til poenger og forskning og har en rasjonell og nøktern gjennomgang av data. Folk tror mindre på konspirasjonsteorier når de kjenner til bedre og mer logiske forklaringer. Effekten er størst når man gjør det før folk møter konspirasjonsteoriene, men det virker også – for noen – med tilbakevisning.

– Er man forskningsnysgjerrig, er man også mer villig til å skifte mening.

– Hva har forskere å stille opp med i møte med konspirasjonsteorier når konspirasjonsteoritilhengere ikke tror på forskere?

– Konspirasjonstroende er radikalversjonen av oss andre: De tror på forskere, men helst så lenge forskerne sier det de vil høre. De har en selektiv bruk av forskning. Hvordan imøtegå den delen som virkelig tror – ja, det er tusenkronersspørsmålet, sier Dyrendal, som mener det kan være nyttig å bygge opp nysgjerrighet rundt forskning.

– Dan Kahan, en amerikansk professor i psykologi og juss ved Yale universitet, har introdusert begrepet «science curiosity», eller forskningsnysgjerrighet. Å være nysgjerrig etter å finne og lese ny forskning er noe av det som er sterkest forbundet med vilje til å skifte oppfatning.

Og selv om konspirasjonsteorier flourer, er det ikke beksvart. Med internett får falske tanker spredning, men det får også motargumentene, påpeker Dyrendal:

– Kolleger utenlands som har jobbet med spørsmålet, sier at langtidstrenden er at tro på konspirasjonsteorier er synkende i Vesten. Det er flere årsaker til det, men i Norge kan vi legge til høy sosial tillit og lavt konfliktnivå.

➔ AV JULIE BRUNDTLAND LØVSETH

MINDRE SYNSING, MEIR KUNNSKAP

For å unngå at politikarar plukkar forskingsresultat som støttar eigen ideologi, bør regjeringa ha eit vitskapsråd, meiner Vitskapsakademiet.

VITSKAPSRÅD

Nyleg kunne ein lese i Morgenbladet at regjeringa i desse dagar utlyser endå ei genetisk utgreiing av den norske ulvestamma, for å finne ut om ulvane eigentleg har rett til å vere her i landet. Utlysinga kjem fordi det i den politiske debatten har oppstått tvil om den etablerte ulvforskinga er tilstrekkeleg uavhengig til å danne grunnlag for ulvepolitikken. Sjølv om forskinga tilsynelatande slår fast at ulven i Noreg har krav på vern, meinte Stortinget at det var behov for ei meir uavhengig oppsummering av forskinga.

Kunne eit vitskapsråd, ved å tilby eit overordna perspektiv frigjort frå særinteresser, ha gjort saka enklare?

FORANKRING HOS STATSMINISTEREN

– Departementa har ulike ordningar for å hente inn kunnskap når politikken skal utformast, og vi har jo sett tilløp til konfliktar mellom statsrådar og forskarar om kunnskapsgrunnlag for politikk, seier preses i Det Norske Videnskaps-Akademi, Ole M. Sejersted.

Han siktar mellom anna til ein episode i fjor der fiskeriminister Per Sandberg kom med kommentarar som kunne tolkast slik

at han ønskte at forvaltingsinstitutta skulle levere forskingsresultat som støtta opp om vedteken politikk.

– Vi ser eit behov for ein sentral mekanisme som gjev råd basert på eksisterande kunnskap, og som bør vere forankra i Statsministerens kontor, seier Sejersted.

Vitskapsakademiet har lenge arbeidd for å få ein slik overordna rådgjevingsmekanisme på plass i Noreg. For eit års tid sidan gjorde kunnskapsminister Torbjørn Røe Isaksen det klart at han var open for ideen, og han har også fått det inn i Høgres parti-program. Men enn så lenge er forslaget langt unna realisering, og det er heller ikkje klart korleis ein slik rådgjevingsmekanisme bør sjå ut.

DAGLEGE INNSPEL

– Eg har aldri forstått kvifor norske styresmakter ikkje har ein vitskapleg rådgjevingsmekanisme, sa leiari i The International Network for Government Science Advice (INGSA), Sir Peter Gluckman, då han snakka med Forskerforum på ein EU-konferanse om kunnskapsbasert politikk i Brussel i september.

Gluckman er også vitskapleg rådgjevar for

statsministeren i New Zealand, og heldt innlegg på konferansen om korleis slik rådgjeving bør gå føre seg. Eit vitskapsråd kan gjerne vere sett saman av fleire aktørar, men minst ein av dei bør sitje på innsida av det politiske systemet og kunne kome med innspel til den daglege politiske prosessen, meinte han.

– Forskarar flest kjem i kontakt med den politiske prosessen gjennom å delta i komitear, høyringar og formelle prosessar. Då er politikken ofte i stor grad allerede utforma, og det er relativt lite forskarane kan endre på, sa han.

EUROPEISK NETTVERK AV RÅDGJEVARAR

Det er viktig å skilje mellom forskingspolitikk, altså den politiske styringa av forskingssektoren, og forsking som grunnlag for politikkutvikling, meiner Ole Sejersted. Vitenrådet, som er nemninga han føretrekkjer, skal ikkje vere involvert i forskingspolitikk, men bistå i politikkutvikling på andre område ved å gje råd om kva forskinga kan fortelje, og kva vi manglar kunnskap om.

– Politikarar må ta mange andre omsyn enn kva forskinga seier, men ein må kunne vere viss på at ein har den kunnskapen som er sikker, og at ein veit kva som er usikkert. Det

FOTO: EIRIK FURU BAARDSEN

■ – Eit vitenråd er avhengig av tillit mellom forskarar og politikarar, seier Ole M. Sejersted i Vitskapsakademiet.

er utgangspunktet vårt, seier Sejersted.

Vitskapsakademiet har engasjert seg i spørsmålet om kunnskapsbasert politikktutvikling saman med eit internasjonalt nettverk av europeiske vitskapsakademier. I statsbudsjettet som nyleg vart lagt fram, fekk Vitskapsakademiet midlar til å tilsetje ein person som skal arbeide i Brussel under paraplyen til European Academies' Science Advisory Council (EASAC). Det er ei samanslutning av europeiske vitskapsakademier, som samarbeider om å gje uavhengige analysar av kva forskinga seier om spesifikke politiske spørsmål, til styresmakter i Europa. Sejersted vonar denne stillinga kan vere eit første steg på vegen til å etablere eit vitenråd i Noreg.

- MÅ VERE UAVHENGIG

– Det aller viktigaste er at eit vitenråd må vere uavhengig. Mange av kunnskapsleverandørane til departementa er opptekne av å få pengar til eiga forskning. Eit vitenråd må vere uavhengig av løyvingar til forskarar, og uavhengig av politikkarar. Det er utfordrande, for slike bindingar kan vere vanskelege å avsløre, seier han.

Vitskapsakademiet føreslår ei ordning som liknar på den EU-kommisjonen fekk i 2015. Ordninga består av ei «høgnivågruppe» på sju forskarar, som har sekretariatsstøtte, og som samarbeider tett med eit konsortium av vitskapsakademier-nettverk. EASAC er eitt av dei. Nettverka lagar rapportar som oppsummerer kunnskapen innanfor eit visst felt, og høgnivågruppa legg desse rapportane til grunn for råda dei gjev til Kommisjonen.

– Vi meiner Noreg burde ha ei slik høgnivågruppe, med medlemmar som til saman dekkjer dei ulike forskingssektorane. Det kunne kompensere for mangelen på overordna koordinering som ligg i dagens sektorprinsipp, seier Sejersted.

SAMSPEL MED FORSKINGSRÅDET

Administrerande direktør i Forskingsrådet, John-Arne Røttingen, trur ein rådgjevingsmekanisme kan vere ein god idé, men at behovet ikkje kan dekkjast med éi gruppe.

– Å syntetisere kunnskap frå forskning, slik at forskning kan vere med på å informere politikken, er ei kompleks oppgåve, og min tanke er at dette er noko ein bør ha innanfor kvar sektor. Nasjonalt kunnskapscenter for helse-tenesta og Vitskapskomiteen for mattryggleik, som begge no er innlemma i Folkehelseinstituttet, er døme på slike organ som har fungert godt. Ein treng fagspesifikk kompetanse for å kunne levere konkret i politiske prosessar.

– Eit vitenråd må vere uavhengig av løyvingar til forskarar, og uavhengig av politikkarar.

OLE M. SEJERSTED, PRESES I VITSKAPSAKADEMIET

FOTO: TORBJØRN KOSVOLD / FORSVARET

■ Noreg har ingen sentral mekanisme som skal sikre at politikkområde som går på tvers av departement, er kunnskapsbaserte. Her ser vi regjeringen i 2016.

Kanskje er det likevel behov for ein mekanisme forankra på regjeringnivå som tek stilling i tverrsektorielle spørsmål der ulike departement har ulike perspektiv, men det bør vere organisert på eit meir overordna nivå, kanskje som ein NOU-prosess og ikkje som eit ståande råd av gamle menn som skal vere ekspertar på sine fagområde. Det er gammaldags tenking, seier Røttingen.

Eit overordna organ bør vere med på å setje normer, standardar og forventingar til korleis departementa brukar forskingsresultat, og følgje med på om normene blir etterlevde, meiner han. Røttingen trur også at ein rådgjevingsmekanisme kan fungere godt i samspel med Forskingsrådet, som allereie har som ei viktig oppgåve å gje råd om forskingspolitikk.

– Ofte vil kunnskapsgrunnlaget som ein slik mekanisme produserer, føre til at ein identifiserer behov for ny forskning. Det vil vi kunne utnytte til å gje betre forskingspolitiske råd, så slik sett kan ein sjå for seg ei god arbeidsdeling. Våre råd om forskingspolitikk har jo også, som andre politikkområde, potensial til å bli endå meir kunnskapsbaserte, seier han.

AVHENG AV TILLIT

For at eit vitskapsråd skal fungere, må det, i tillegg til å vere fritt for bindingar, vere tillitsbasert, meiner Ole Sejersted i Vitskapsakademiet.

– Eit slikt system vil vere avhengig av at det er tillit mellom partane. Det er ein kunst å få til, men eg har tru på at ei gruppe er betre eigna til det enn éin einskild vitskapsrådgjevar. Det finst ikkje så mange Peter Gluckman-ar i verda, seier han.

Medan dei ventar på ein nasjonal rådgjevingsmekanisme, vil akademiet mellom anna arbeide for å spele inn kunnskapsoppsummeringane som blir laga av dei europeiske akademier-nettverka, til norske beslutningstakarar.

– Fleire av desse rapportane har god deltaking frå norske forskarar, og uavhengig av korleis det går med planane om eit vitskapsråd, kan vi bli flinkare til å ta desse oppsummeringane i praktisk bruk i Noreg, seier han.

◆ AV KJERSTIN GJENGEDAL

Vitskapsråd

- ein instans som skal sikre at politikk blir utvikla på grunnlag av den beste tilgjengelege kunnskapen, både om kva som er sikkert, og kva som er usikkert
- finst i ei rekkje land, men organiseringa varierer
- vart etablert i EU i 2015 i form av ei «high level group» som tingar utgreiingar frå mellom andre europeiske vitskapsakademier
- kunnskapsminister Torbjørn Røe Isaksen har vore pådrivar for at Høgre har programfesta vitskapsråd
- er til politisk vurdering i Noreg, utan at det er klart om det vil bli etablert, eller kva form det i så fall skal ha

MASTERKURS

VANT AMERIKANSK PRESTISJEPRIS

Studenter og lærere ved UiT – Norges arktiske universitet og Arkitektur- og designhøgskolen i Oslo har sammen vunnet The American Society of Landscape Architects prestisjetunge pris for fremragende forskning i 2017. Prisen har de vunnet for masterkurset Arktiske territorier – «Svalbard: Et territorium i forandring». Kurset er skapt i et samarbeid mellom de to lærestedene. Målet er å skape økt forståelse for sammenhengen mellom landskapsmessig og sosial utvikling i Arktis, ifølge uit.no.

LÆREBOK

Akademikere fikk europeisk pris

■ En gruppe norske akademikere har fått sølvprisen til lærebokforfatterens Oscar – Best European Learning Materials Award. Knut Dørum (professor), Synnøve Helle-rud (lektor), Ketil Knutsen (førsteamanuensis) og Magne Njåstad (professor) har sammen skrevet læreboka *I ettertid* for historieundervisning i videregående skole. Boka presenterer Norges- og verdenshistorie fra antikken og fram til våre dager. Forfatterne har konkurrert med lærebøker fra alle typer fag og disipliner, ifølge Universitetet i Agder.

FOTO: FLICKR/CC

NASA

Radarinstrument på Mars

■ I 2020 skal Forsvarets forskningsinstitutt (FFI) på Kjeller hjelpe Nasa med å finne ut om det var liv på planeten Mars for fire milliarder år siden. FFI skal lete etter vann på den røde planeten med et avansert radarinstrument som nå er under utvikling på Kjeller. Radaren skal festes til romsonden Mars 2020 Rover, som skal undersøke om det har vært liv på Mars. Det er ingen umulighet at radaren vil klare å påvise vann. – Det opplevdes som julaften og 17. mai på én gang, sier forskningsleder Svein-Erik Hamran til Ffi.no.

FOTO: FLICKR/CC

SENSUR

Store karaktersprik er sjeldne

■ At studenter går ned flere karakterer etter klage, er svært sjelden, ifølge et diskusjonsnotat fra NOKUT. – Å gå fra B til stryk er uten tvil alvorlig for den enkelte student. I emner der stort karaktersprik etter klagesensur er et gjentakende problem, bør institusjonene se nærmere på praksis rundt sensur, sier NOKUT-direktør Terje Mørland. NOKUTs notat indikerer at problemet er størst i typiske «drøftingsfag», skriver organet på sine hjemmesider.

MILJØ

NTNU vil ha nytt senter

■ Rektor Gunnar Bovim vil ha et forskningssenter for bærekraftig utvikling på NTNU. Han fremmet nylig budskapet til klima- og miljøminister Vidar Helgesen. – Klima bør være neste område det satses på i form av et forskningssenter, sa Bovim, som viste til at andre departementer har egne senterordninger. – Takk for den gode ideen. De eksisterende sentrene omfatter allerede mye klima- og miljøforskning, svarte Helgesen, uten å gi noe klart signal om hvorvidt han vil følge Bovims oppfordring, alt ifølge Universitetsavisa.

FOTO: MENTZ IBERGARD/NTNU

FORSKNINGSMIDLER

Horisont 2020

■ Norske forskere gjør det bedre enn snittet i å hente støtte fra EUs forskningsprogram Horisont 2020, men de gjør det vesentlig dårligere i kategorien «fremragende forskning». Bente Bakos i Forskningsrådet deler i Universitetsavisa tre hovedobservasjoner om norsk forskning og Horisont 2020: – Norsk suksessrate er høy, men for få søker. Prioriteringene i Horisont 2020 samstemmer godt med Norges nasjonale prioriteringer. Det er et stort potensial for å øke deltakelsen til norske aktører – forskere, bedrifter og offentlig sektor.

LIKELØNN

Equal Pay Day

■ 18. oktober markerte Unio, Forskerforbundets hovedorganisasjon, likelønnsdagen – globalt kjent som Equal Pay Day. En kvinne med høyere utdanning ansatt i et kvinne-dominert yrke i offentlig sektor tjener rundt 80 prosent av det en mann med tilsvarende utdanning som jobber i privat sektor, gjør. Dette betyr at fra 18. oktober og ut året jobber mange av Unios medlemmer i teorien gratis. – Også i Norge – et av de mest likestilte landene i verden – trengs en markering av kampen for likelønn, skriver Unio.no.

FOTO: FLICKR/CC

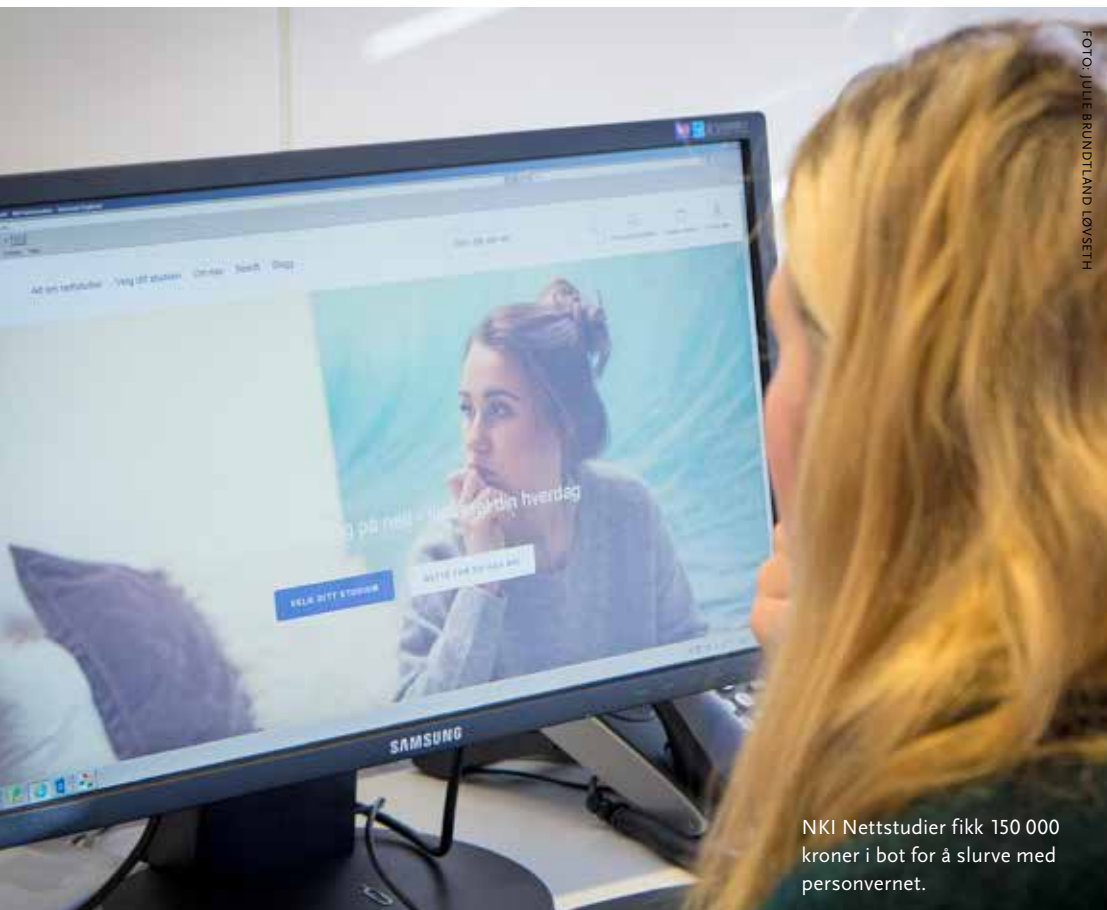

FOTO: JULIE BRUNDTLAND LØVSETH

NKI Nettstudier fikk 150 000 kroner i bot for å slurve med personvernet.

PERSONVERN

REKORDBOT TIL NKI

9 000 filer med personopplysninger lå åpent tilgjengelig på internett via NKI Nettstudiers hjemmeside i mai i år. Det var dokumenter som vitnemål, CV-er, selvangivelser og informasjon om arbeidsforhold som hadde blitt lastet opp på NKIs nettside i forbindelse med opptak av nye studenter. Datatilsynet påla NKI å betale et overtredelsesgebyr til staten på 150 000 kroner, da dette var et brudd på personopplysningsloven. Gebyret er det høyeste noen gang gitt til et studiested.

FOU

Vekst i forskning og utvikling

■ Foreløpige tall for utgifter til forskning og utviklingsarbeid (FoU) i Norge i 2016 viser at den samlede FoU-innsatsen utgjorde over 63,5 milliarder kroner. I løpende priser gir dette en økning i FoU-innsatsen på om lag 3,3 milliarder kroner fra 2015, tilsvarende 5,5 prosent. FoU-utgiftenes andel av BNP øker fra 1,93 til 2,04 prosent. Målt i løpende priser var veksten i FoU-utgifter fra 2015 til 2016 størst i universitets- og høyskolesektoren (10,7 prosent). Det var en nedgang i instituttsektorens FoU-utgifter på 3 prosent, skriver Nifu.no.

INTERNASJONALISERING

UiA styrker Afrika-samarbeidet

■ Universitetet i Agder (UiA) er det første norske universitetet som presenterer en handlingsplan med konkrete tiltak for å styrke samarbeidet med Afrika. I oktober arrangerte lærestedet et seminar med formål å styrke samarbeidet om forskning og utdanning med det afrikanske kontinentet. Universitetet har mer enn 70 samarbeidsprosjekter med afrikanske land. En database og en nettside for alle eksisterende prosjekter og avtaler ble lansert i vår, forteller UiA på sine hjemmesider.

FOTO: FLICKR/CC

Tusen ting å tenke på

Da de fire institusjonene skulle slås sammen til én, ble selv antall ark til eksamen et diskusjonstema.

TEKST: SIRI LINDSTAD
FOTO: ØYSTEIN NORDÅS

– Vi hadde veldig ulike studieporteføljer, vi tre høyskolene og NTNU. Derfor har vi lagt mye arbeid i å få en studieforskrift til alles beste, sier Gunn Rognstad, seksjon for utdanning, NTNU Gjøvik.

– Beslutningsprosesser tar lengre tid enn før. Det er en overgang vi i studieadministrasjonen bare må forholde oss til, sier Gunn Rognstad (t.v.)

To- og trelags gjennomslagspapir – ja, siden du spør, ler Gunn Rognstad, leder for seksjon for utdanning i Gjøvik.

– Den diskusjonen foregikk vel først og fremst i Trondheim.

Her i Gjøvik hadde vi allerede trelagspapir som standard, og for oss var det helt uaktuelt å gå ned til tolagspapir. Men dette var jo først og fremst en detalj, sett i lyset av en stor fusjon.

Et frustrerende eksempel

Det var imidlertid nettopp denne detaljen vi hengte oss opp i da vi leste NIFU-rapporten *Utviklingen av det nye NTNU* (2016). Den gir en foreløpig oppsummering av fusjonen mellom NTNU og høgskolene i Gjøvik, Ålesund og Sør-Trøndelag: «Ikke alt har gått knirkefritt, og det ble nevnt, som et frustrerende eksempel, at det var brukt lang tid på å avklare om det skulle brukes to- eller trelags gjennomslagspapir på eksamen.»

– Det kan virke som en bagatell, men det handlet om hvem som skulle finansiere hva. Om studentene bruker tolagspapir ved eksamen, er det billigere enn trelags. Men ofte må da besvarelsene kopieres i ettertid, slik at alle sensorene får et eksemplar, og da blir

kopieringen en ekstra utgift. Så er spørsmålet hvilke budsjetter som skal betale hva – studieadministrasjonen, instituttene selv? Her hadde høgskolene og NTNU ulik praksis, forklarer Rognstad.

Tenk deg denne detaljen, og multipliser den med cirka en million andre detaljer, og du sitter igjen med det som har vært hverdagen for de andre IT-ansvarlige gjorde etter fusjonsvedtaket, var å kartlegge det som fantes av datasystemer ved de fire institusjonene. De fant hele 750 ulike systemer, små og store.

750 ulike datasystemer

Stian Husemoen er leder for seksjon for digital sikkerhet, én av seks seksjoner i den nye IT-avdelingen ved NTNU. Det første han og de andre IT-ansvarlige gjorde etter fusjonsvedtaket, var å kartlegge det som fantes av datasystemer ved de fire institusjonene. De fant hele 750 ulike systemer, små og store.

– Alt måtte samkjøres. Vi måtte sikre at alle fortsatt fikk logget seg på der de skulle, etter sammenslåingen, og at delte filer fortsatt var tilgjengelige for dem som skulle ha tilgang. Vi jobbet mye med å vaske alle data og sørge for at vi hadde korrekte ansattlister. Med over 50 000 brukerkontoer hadde vi mange med samme navn, samtidig som vi hadde mange som hadde tilknytning til flere

av institusjonene. Spesielt NTNU og Høgskolen i Sør-Trøndelag hadde stor utveksling av både studenter og ansatte. Noen var registrert ved alle de fire institusjonene, sier Husemoen.

Størst spenning var det nok knyttet til den første felles lønnskjøringen 12. januar 2016.

– Men alle fikk lønn som de skulle, den dagen, og da ble det jubel og kake. Takket være magi og usedvanlig dyktige teknikere har vi fått ting til å virke. Jeg tror ikke den enkelte student eller fagansatt har merket så mye til det kjempearbeidet som er blitt utført i kulisene. Det aller meste har «bare virket».

Selv om de innså at det kom til å kreve mye jobb, var både Rognstad og Husemoen blant dem som ivret for en fusjon med NTNU.

– Vi prøvde jo i ti år å fusjonere med våre venner her i Innlandet – høgskolene i Hedmark og Lillehammer. Særlig de siste årene var ikke det så veldig gøy, sier Husemoen.

– Man gikk lei av aldri å komme videre, og mye utviklingsarbeid ble satt på hold. Det var så befriende da det plutselig ble satt en dato. Det har vært et veldig stramt løp, men det har også gitt resultater. Vi har ikke hatt tid til å ha lange diskusjoner om detaljene, men har måttet bli enige kjapt om hvilke systemer vi skulle gå for.

Ny studieforskrift

6500 ansatte er mange. 39 000 studenter er enda flere. Alle skulle de på plass i den nye studentbasen – 2500 fra Ålesund, 4000 fra Gjøvik, 8000 fra den tidligere Høgskolen i Sør-Trøndelag og 23 000 fra gamle NTNU. Alle skulle de fortsatt ha unike studentnumre.

En annen stor og krevende oppgave var å bli enige om en ny studie- og eksamensforskrift.

– Nesten 40 prosent av dagens NTNU-studenter var høgskolestudenter for to år siden. En større andel bachelorutdanninger, samt videreutdanninger og nettbaserte utdanninger som ikke var betalingsstudier, krevde en grundig gjennomgang av forskriften, påpeker Rognstad.

Studentene ved NTNU protesterte heftig mot den nye forskriften, som blant annet innebar en regel om kun tre ordinære forsøk til eksamen. Ved NTNU var det tidligere mulig å gå opp til eksamen et ubegrenset antall ganger, i motsetning til hva som er tilfellet ved andre universiteter og høgskoler.

– Det var til slutt tregangerregelen som ble gjeldende også for nye NTNU. Det overordnede målet for hele studieforskriften har vært å sørge for en rettferdig og likeverdig behandling for studentene, enten man studerer i Trondheim, Gjøvik eller Ålesund, sier Rognstad.

Lengre beslutningsveier

Underveis i alt dette arbeidet skulle organisasjonskartet ved NTNU tegnes fullstendig om.

– Den største endringen for oss som jobber studieadministrativt, er at beslutningsveien er lengre. Organisasjonen er linjestyrt, samtidig som vi i praksis må være i tett dialog med de enkelte fakultetene, som ved NTNU har tradisjon for å være veldig autonome enheter. Her på Gjøvik har vi nå studenter ved fem av disse åtte fakultetene. Tjenesteavtaler skulle på plass, og disse tingene har tatt tid, sier Rognstad.

At beslutningsveien oppleves som lengre, er også et uttrykk for at både hun og Stian Husemoen har ny status i organisasjonen. Før var de direktører ved den tidligere Høgskolen i Gjøvik. Nå er de seksjonsledere.

– Jeg var studie- og forskningsdirektør, en stilling jeg hadde hatt siden 2008. Den gangen var jeg tettere på, ettersom jeg forberedte styresaker og var i førstelinja når det kom henvendelser fra Kunnskapsdepartementet, Database for høgre utdanning, Statistisk sentralbyrå, Nokut og så videre. Vi hadde eget høgskolestyre og tre fagavdelinger med en felles administrasjon. Nå er vi en del av noe mye større, og

– En fusjon er alltid på godt og vondt. Jeg mistet jo en del ansvar, men fikk et større fagmiljø, sier Kai Robert Jakobsen.

ja, vi er lenger nede i systemet. Det er så klart en overgang, sier Rognstad.

Stian Husemoen var tidligere IT-direktør og satt i toppledergruppa sammen med rektor og høgskoledirektøren. Han hadde etter eget utsagn ansvaret for «alt med en ledning i», det vil si et totalansvar for hele IT-strategien og -utviklingen.

– Men NTNU er så stort at selv om jeg er lenger nede i organisasjonen, har jeg faglig sett et større ansvar. Alt som har med digital sikkerhet for NTNU å gjøre, er lagt til oss, først og fremst fordi man her på Gjøvik finner et av Europas fremste forskningsmiljøer for cybersikkerhet.

Krevende å være små

Også Kai Robert Jakobsen var direktør ved den tidligere Høgskolen på Gjøvik. Nå er han

seniorrådgiver i seksjon for økonomirådgivning.

– Jeg var økonomidirektør fra 1994. Fusjonen var noe jeg argumenterte for, selv om den medførte endringer i arbeidsoppgaver og fullmakter for min del. En av fordelene med fusjonen er å bli del av et stort og kompetent fagmiljø. Det er viktig i tiden vi nå går inn i, med økt digitalisering og nye og større krav til effektive administrative systemer. For en liten høgskole ble det etter hvert vanskelig å tilfredsstille alle krav og pålegg fra Kunnskapsdepartementet og Riksrevisjonen i forbindelse med økonomiforvaltningen.

Ifølge NIFUs rapport var mange blant de administrativt ansatte redde for å miste jobben som følge av fusjonen. Samtidig med fusjonen kom nemlig effektiviseringskravet på 10 prosent fra Kunnskapsdepartementet.

– Det innebar at vi parallelt med å skulle bygge om organisasjonen og holde daglig drift i gang måtte jobbe med nedskjæringer, forteller Rognstad.

– I en periode, særlig i 2016, var det veldig stressende og et stort arbeidspress. Det var så mye vi ikke visste. Hvor skulle det kuttes? Kom vi til å få beholde alle ansatte? For meg som mellomleder var det en utfordring. Høgskolen i Gjøvik hadde imidlertid en liten administrasjon til å være en UH-institusjon. I Trondheim har de nok opplevd denne prosessen som tøf-

– Det var så mye vi ikke visste.
Hvor skulle det kuttes? Kom vi til
å få beholde alle ansatte?.

GUNN ROGNSTAD, SEKSJONSLEDER FOR UTDANNING

NTNU-rector Gunnar Bovim (i midten) vises rundt på Campus Gjøvik av tidligere rektor, nå viserektor, Jørn Wroldsen.

ferer. Der er det flere stillinger som er borte.

Fusjonsplattformen la opp til at det skal være sterke faglige og administrative miljøer i alle studiebyene.

– Det forventer vi skal gjelde fortsatt. Det er en grense for hvor mye som kan kuttes, og det er viktig at vi også i framtiden kan gi god administrativ støtte til fagmiljøene her på Gjøvik, sier Rognstad.

Stian Husemoen tror det var lurt å ta den store omorganiseringen og effektiviseringen samtidig med fusjonen.

– Dermed ble det en likevekt mellom oss fra høyskolene og de fra gamle NTNU. Det var

ikke bare vi som måtte tilpasse oss moderorganisasjonen. Alle var i samme båt.

– Verst for de administrativt ansatte

Hans Engenes var hovedtillitsvalgt for Forskerforbundet ved Høgskolen i Gjøvik og er nå klubbleder.

– For oss har det vært såpass mye positivt ved fusjonen at vi har kunnet leve med det som har vært av utfordringer og merarbeid. Men det er nok ikke tvil om at spesielt de administrativt ansatte har fått kjørt seg, sier Engenes.

Én ting er alle datasystemene.

– Men så har du hele metodikken i byråkra-

tiet. NTNU er veldig preget av at alt er så mye større enn hva vi har vært vant til fra før. Det gjør det helt nødvendig med mer omfattende og dermed mer tidkrevende rutiner. Jeg tror det finnes mange hundre sider med regelverk for hvordan de administrative rutinene skal kjøres. Bare det å sette seg inn i alt dette og finne ut hvordan det skal praktiseres, legger mye press på ansatte.

Mange av de administrativt ansatte har blitt omplassert og fått nye arbeidsoppgaver.

– Mitt inntrykk er imidlertid at dette har løst seg ganske bra. De mest opplagte til å få nye stillinger og arbeidsoppgaver er topplederne, som ikke lenger er toppledere. Men dette har de skjønt fra dag én i fusjonsprosessen kom til å bli en del av kabalen, og det har de nok bare avfunnet seg med, sier Engenes.

Ulike tradisjoner kommer til syne

For studieadministrasjonen er neste store oppgave å bistå fagmiljøene i å samkjøre rutiner, systemer og studieprogrammer. Både sykepleier-, økonomi- og ingeniørutdanninger tilbys for eksempel i alle de tre studiebyene til NTNU.

– Dette er store og tunge faglige prosesser,

– Det er nok ikke tvil om at spesielt de administrativt ansatte har fått kjørt seg.

HANS ENGENES, KLUBLEDER FOR FORSKERFORBUNDET

– Vi har ikke hatt tid til å ha lange diskusjoner om detaljene.

STIAN HUSEMOEN, SEKSJONSLEDER FOR DIGITAL SIKKERHET

som krever mye samarbeid, også eksternt. Tenk bare på alle praksisplassene som sykepleierutdanningen krever, der vi skal samarbeide med tre ulike helseforetak og mange kommuner. Om man bare ser på oss her i Gjøvik, så har vi praksisplasser ved Sykehuset Innlandet og i alle de 26 Opplands-kommunene, pluss noen i Hedmark. Å ivareta det regionale ansvaret er da også viktig for NTNU Gjøvik, sier Gunn Rognstad.

Samtidig skal rutiner strømlinjeformes. Det er nå ulike tradisjoner virkelig kommer til syne.

– Her må vi lære av hverandre og være bevisste på at høy kompetanse er noe man finner både i Trondheim, i Ålesund og på Gjøvik. Vi må også tåle at endringer tar litt tid, men vi opplever god vilje til samarbeid.

– Måtte også tenke i bredden

De største faglige integrasjonsprosjektene forventes å ha oppstart i 2019. Innen den tid tror Gunn Rognstad at institusjonen skal være godt samkjørt og framstå som ett NTNU, i tre byer.

– Det forutsetter at vi tenker mer på tvers

av linjene, for å ivareta faglig samarbeid også for de administrativt ansatte. Et universitet er i utgangspunktet en veldig konservativ institusjon, og det har det nok måttet være opp gjennom historien. Men en slik fusjon innebærer at en ikke lenger bare jobber oppover og nedover i linja, sier Rognstad, og får støtte fra Kai Robert Jakobsen:

– Tidligere, da vi var langt færre ansatte, jobbet vi mye mer i bredden. Nå er det mer «silojobbing», både faglig og administrativt. Det er imidlertid viktig at vi tar vare på det gode fellesskapet vi har hatt her på Gjøvik. Linja oppover må ikke bli viktigere enn at vi også kan se på tvers av organisasjonen.

Derfor kommer da også Stian Husemoen til å knytte festslipset hele tre ganger i jobbsammenheng i desember.

– Først er det julebord med hele IT-avdelingen i Trondheim. Deretter blir det selvfølgelig et julebord her på Gjøvik for alle på campus. Vi får med andre ord dobbelt opp! Ja – og så skal vi i den gamle IT-avdelingen på Gjøvik ha en juleavslutning, vi også, slik vi har hatt siden 2005. Den tradisjonen vil vi ta vare på. ■

– Jeg har reist så mye til Trondheim at jeg nok aldri kommer i balanse igjen i CO²-regnskapet mitt, sier Stian Husemoen.

1. januar 2016 var den nye NTNU-logoen på plass, og Høgskolen i Gjøvik var blitt historie.

Hvilke endringer i rutiner og systemer har tatt mest av din tid?

JON YNGVE HARDEBERG
professor, Institutt for data-
teknologi og informatikk,
NTNU Gjøvik

– Jeg kan fortsatt synes det er vanskelig å vite hvem jeg nå kan få hjelp av når jeg trenger administrativ støtte til for eksempel prosjektetablering, økonomi, personal/ansettelser, ph.d.-opptak, arrangementsstøtte. Er det folk i Gjøvik eller Trondheim? Men ellers er jeg veldig fornøyd med fusjonen.

MARTINA ORTOVA
førsteamanuensis, Institutt
for industriell økonomi og
teknologiledelse,
NTNU Gjøvik

– Jeg kom fra Tsjekia til NTNU i 2016, og måtte lære meg læringsplattformen Fronter, som fortsatt var i bruk her. Men fra august i år skal alle over på Blackboard. Det tar tid å lære nye systemer å kjenne, men det blir nok bra.

GIULIA MANZOTTI
universitetsbibliotekar,
NTNU Gjøvik

– Alle de fusjonerte institusjonene hadde allerede et felles biblioteksystem, Alma. Men nå har vi tilgang til langt flere databaser og ressurser enn tidligere, som vi fortsatt holder på å lære å kjenne. Ellers har vi utarbeidet nye rutiner for katalogisering og utlån.

VERDEN

KREVER ARTIKLER FJERNET

Millioner av forskningsartikler kan bli fjernet fra det sosiale nettverket ResearchGate etter at fem akademiske forlag truer med rettslige skritt, skriver Times Higher Education. Forlagene, blant dem Elsevier, mener nettstedet med vitende og vilje har tillatt opplasting og deling av artikler som er beskyttet av opphavsrett. Opptil 40 prosent av artiklene som er lastet opp på ResarchGate, verdens største akademiske sosiale nettverk, skal være opphavsrettbeskyttet, ifølge forlagene.

SVERIGE

Hvorfor hopper studenter av?

■ Sosial bakgrunn påvirker ikke studenters frafall, ifølge en ny undersøkelse. Det svenske tilsynsorganet Universitetskanslerämbetet står bak rapporten som konkluderer med at manglende forkunnskaper, målt i lave karakterer fra videregående, er den viktigste faktoren for frafall. Sosial bakgrunn har betydning for karakterer på videregående, men når studentene først har begynt på høyere utdanning, klarer barn fra ikke-akademikerhjem seg like bra som andre når det kommer til å fullføre studiene.

STORBRITANNIA

Nektes innreise

■ Flere universiteter rapporterer om problemer med innreisevisum for besøkende akademikere fra afrikanske land, skriver The Guardian. Temaet har kommet opp i forbindelse med at en nigeriansk advokat og minst 14 afrikanske forskere ble nektet innreise da de skulle på en internasjonal konferanse om Afrika-studier ved Cambridge universitet i september. Visumproblemer rammer hele disiplinen, advarer Insa Nolte, leder av den britiske foreningen for Afrika-studier.

FRANKRIKE

Protester mot forskerinvitasjon

■ Den franske presidenten Emmanuel Macron gjorde seg bemerket i juni da han inviterte utenlandske forskere til å delta i sin «Make our planet great again»-kampanje. Det var et svar på USAs president Donald Trumps angrep på klimaforskningsmiljøer. 255 forskere, hvorav 62 prosent jobber i USA, har så langt søkt på forskningsmidlene i kampanjen. Franske forskningsmiljøer innvender imidlertid at det hele er et PR-stunt, og at ekspertisen allerede finnes blant franske forskere, men at de mangler finansiering, skriver France 24.

FOTO: FLICKR/CC

VERDEN

Mer innovasjon i vest

■ Universiteter i Asia leverer gode resultater, men klarer ikke å måle seg med universiteter i Vesten, ifølge Reuters årlige rangering av innovative universiteter. Stanford universitet i California (bildet) toppe listen. Nye oppfinnelser som springer ut av forskningsmiljøene på Stanford, er stadig referert til av andre forskere og brukt i industrien, som er noen av nøkkelkriteriene for rangeringen. Av de 100 beste universitetene på listen er 51 i Nord-Amerika, 26 i Europa, 20 i Asia og 3 i Midtøsten.

FOTO: FLICKR/CC

KINA

Nekter nordkoreanske studenter

■ Flere kinesiske universiteter begrenser adgangen for nordkoreanske studenter på grunn av atomvåpenkrisen som utspiller seg på Korea-halvøya. Ifølge South China Morning Post skal det være sentralt bestemt at opptak av nordkoreanske studenter skal begrenses, særlig innenfor fysikk- og materialstudier. Overvåkingen av nordkoreanske studenter skal også ha blitt intensivert etter at Nord-Korea nylig gjennomførte seks atomprøvesprengninger.

FOTO: FLICKR/CC

FOTO: FLICKR/DC

SAUDI-ARABIA

Kjøreskole blir universitetsoppgave

■ Så høyt skattes kvinner i Saudi-Arabia at kun det beste er godt nok for dem. Etter det mye omtalte vedtaket om at kvinner skal få lov til å kjøre bil i Saudi-Arabia fra 2018 (!), er det nå klart at kjøreskolen for kvinner skal legges til et universitet: Princess Nourah bint Abdulrahman University, melder Arab News. Det skal også opprettes et eget statlig organ for å gi råd om den praktiske implementeringen av dette lysende symbolet på utviklingen landet er inne i.

FOTO: WIKIMEDIA COMMONS

Harvard universitet advarer om at økt spionaktivitet kan korrumpere akademia, ifølge Boston Globe.

USA

ØKT SPIONFRYKT

Globaliseringen av høyere utdanning gir både utfordringer og muligheter for etterretningstjenestene i USA og andre land, skriver Boston Globe. At stadig flere forskere og studenter kommer fra Kina og andre land, samtidig som amerikanske studenter studerer i utlandet, åpner opp for økt spionasje. Ifølge avisen har både CIAs og FBIs nærvær på amerikanske universiteter økt, både for å overvåke og rekruttere spioner blant utenlandske akademikere og studenter.

UNGARN

Omgår stenging

■ Central European University i Budapest har vært nedleggingsstruet på grunn av en ny lov om internasjonalt eide universiteter i Ungarn. Loven krever at internasjonale universiteter også må ha utdanningsaktivitet i landene de springer ut av. Central European University er registrert i New York og har vært i konflikt med myndighetene på grunn av sin støtte til flyktninger. Nå har universitetet inngått en undervisningsavtale med Bard College i New York som gjør at det kan omgå lovvedtaket.

FOTO: FLICKR/CC

KENYA

Akademikere nektes utreise

■ Alle offentlige tjenestemenn i Kenya er nektet å forlate landet uten tillatelse fra president Uhuru Kenyattas regjering. Det rammer også forskere, som nå advarer mot vedtakets betydning for akademisk samarbeid på tvers av landegrensene. Å søke utreisetilatelse tar lang tid, og flere har blitt nektet utreise til internasjonale konferanser, workshops og eksamineringsoppdrag, sier fagforeningsleder George Omondi til avisen Daily Nation. Begrunnelsen for vedtaket er fraværende.

Akademisk frihet er uunnværlig, mener statssekretær Haugstad.
Men den kommer med forpliktelser.

NYSGJERRIGHET OG ANSVAR

Statssekretær BJØRN HAUGSTAD i samtale med Bår Stenvik
Foto: Erik Norrud

Bjørn Haugstad¹ ble nylig beskrevet som «Utdannings-Norges viktigste mann» i boka *Makteliten*, og professor Einar Lie mente i en avis-kommentar at han og hans medhjelperes arbeid med den pågående strukturreformen var «egnet til å glede tilhengere av dialog og konsensus, samtidig som også en Machiavelli ville nikket anerkjennende til gjennomføringen».

– Hadde det bare vært Machiavelli, ville det vært et tvilsomt kompliment, sier Haugstad når vi møter ham i Kunnskapsdepartementet². – Men kombinasjonen av dialog og Machiavelli vil nok både Torbjørn (Røe Isaksen, journ. anm.) og jeg synes er hyggelig.

Strukturreformen er den bragden Haugstad selv er mest stolt av i den foregående stortingsperioden, og han mener tidspunktet var vel så viktig som metoden.

– Tora Aasland og Kristin Halvorsen hadde prøvd den mykere linja, vi hadde sett at lufta var gått ut av endring bare nedenifra og opp. Tilnærmingen vår var å være tydelig i budskapet, men la institusjonene beholde kontrollen over prosessen og ikke drive en ovenfra-og-ned-design.

Haugstad mener at institusjonslandskapet nå på det nærmeste er ferdigstilt, men at mye gjenstår før effektene av prosessen er hentet ut. – **Kritiske stemmer mener at stordriftsulemper kan oppveie fordelene ved fusjoner, blant annet fordi det trengs ekstra administrasjon?**

– Man skal alltid passe på at vi ikke får en ukontrollert vekst av byråkrati, men jeg tror ikke du finner empiri som bygger opp under at det skjer i denne reformen. Mye av den forskningen det henvises til, har jeg selv hatt gleden å undervise i. Den viser at fusjoner i privat sektor ofte blir oversolgt, særlig i USA, fordi toppledere ønsker seg større bare for å ha større, og det fører til økte kompensasjoner. Men det er irrelevant for vår sektor. Prosessen er ikke drevet av rektorer som vil ha større imperier, og norske rektorer får ikke høyere lønn eller opsjoner gjennom en fusjon.

Noen vil kanskje innvende at det har vært en viss fusjonsentusiasme, for eksempel fra UiT-rector Jarle Aarbakke for fusjoner med høg-

¹ Født i 1969. Utdannet sivilingeniør ved NTNU. Han har også doktorgrad fra University of Oxford, med avhandling om strategirealisering i kunnskapsintensive organisasjoner. Han har bakgrunn som forsker ved SINTEF Teknologi og samfunn, der han også var forskningsdirektør for innovasjon og virksomhetsutvikling 2008–2009. Haugstad har dessuten vært forskningsdirektør ved Universitetet i Oslo 2009–2013. Han har en lang politisk karriere, som leder for Norges Gymnasiastsamband i 1989–1990 og som aktiv i Unge Høyre og deretter Høyre. Han var statssekretær for Kristin Clemet i Utdannings- og forskningsdepartementet 2001–2005 og senere ekspedisjonssjef i Olje- og energidepartementets avdeling for klima, industri og teknologi i 2013. Haugstad har vært statssekretær for kunnskapsminister Torbjørn Røe Isaksen de siste fire årene, nå for fungerende kunnskapsminister Henrik Asheim.

² Dette intervjuet ble gjort før statsbudsjettet ble lagt fram, og det eneste som var klart om regjeringen, var at «Erna Solberg blir statsminister», som Haugstad sa.

– Den forskeren hadde pokker'n meg hatt godt av å bli flytta over i det normale arbeidslivet en måned.

skolene i Finnmark og Tromsø, og fra daværende UiA-rector Torunn Lauvdal for sammenslåing med Høgskolen i Telemark. NTNU-rector Gunnar Bovim medga i et Forskerforum-intervju at hans ettermæle ville bli «mannen som samlet Norges største universitet».

– **Kan ikke personlige og institusjonelle ambisjoner også ha spilt inn i en akademisk fusjonsprosess?**

– Jeg er ganske trygg på at en sterk følelse av samfunnsansvar er en vesentlig sterkere drivkraft hos dem du nevner, enn et ønske om imperiebygging. For Aarbakke og Bovim er det ganske åpenbart at de kunne hatt en enklere tilværelse med like mye prestisje som rektor uten disse fusjonene, og for Lauvdal er det like åpenbart at drivkraften var å bygge et sterkere UiA.

Haugstad antyder at kritikerne som liker å vise til nedslående fusjonsforskning, har en noe selektiv oppmerksomhet.

– De ignorerer som oftest konsistente funn fra norske fagevalueringer de siste 10–15 årene som sier at små, fragmenterte fagmiljøer er et strukturelt problem for kvaliteten i norsk forskning og undervisning. Både Torbjørn og jeg har alltid understreket at det ikke er noen automatikk i at større nødvendigvis er bedre – men at større enheter er en forutsetning for å gjøre noe med problemet med de små og fragmenterte miljøene.

I det videre arbeidet med utviklingsavtalene, som skal gi form og føringer til de nye institusjonene, har mange bekymret seg for koblingen med økonomiske incentiver og hvilke «målbare parametre» som skal vektlegges. Klassiske bekymringer om målstyring er blitt reist, for eksempel har UiO spurt om ikke pengepremier for oppnådde ambisjoner i realiteten kan få universitetene til å senke ambisjonene.

– Det finnes mange forestillinger om hva departementet legger vekt på. For eksempel tenker mange at i styringsdialogene med departementet er det viktig at institusjonen framstår i et best mulig lys. Da er svaret nei. Avdelingene i departementet har så god innsikt i styrkene og svakhetene i de enkelte institusjonene at den rektoren som ønsker å få en virkelig god dialog, må brette ut sine utfordringer. Å tildekke, skjønne eller legge seg på et lavt ambisjonsnivå funker ikke. Det er selvsagt bare tull å støtte opp under ambisjoner som er urealistisk høye. Men høye ambisjoner – med høy risiko for at man ikke treffer – er mye morsommere og mer inspirerende for departementet å støtte opp under enn variasjoner over status quo.

Administrasjonsvekst er ikke en ny bekymring blant akademikere, og Kristian Gundersen ved UiO har satt «voksesyken» i sammenheng med kvalitetsreformen, som Haugstad var fødselsjelper for. Ifølge professoren økte den faste vitenskapelige staben ved UiO med 3 prosent i perioden etter reformen fram til 2008, mens antallet årsverk i sentrale administrative enheter økte med 50 prosent. Hva tenker Haugstad om det?

– Fram til slutten av nittitallet var amatøridealet for styring av norske universiteter framtreddende, og de ble detaljstyrt fra departementet – *virkelig* detaljstyrt³. Siden da har universitetene og høyskolene fått veldig mye mer *de facto* autonomi. De er også store, tunge samfunnsinstitusjoner som har vokst enormt i størrelse og derfor må drives mer profesjonelt. Norske universiteter og høyskoler er etter eget valg en del av staten og ønsker så vidt jeg har forstått, å forbli det⁴. OK, er man en del av staten, må man forholde seg til at staten har sine regler. Vi må drive god forvaltning. Riksrevisjonen og departementet følger med. Vi skal kunne gjøre rede for Stortinget hvordan vi forvalter pengebruken, og hvordan vi følger opp HMS. Kunnskapsministeren blir holdt politisk ansvarlig for å sikre norske studenter mot seksuell trakassering, for eksempel. Norske universiteter og høyskoler er ikke bare en ansamling av selvdrevne vitenskapelig ansatte, og det må de ta konsekvensen av, samtidig som de selvfølgelig må ivareta det kollegiale og akademisk frihet, og så videre.

– **Siden du nevner det – hva synes du er viktig med akademisk frihet?**

– Jeg har to begrunnelser for akademisk frihet. Den første er ideologisk: Jeg mener det er utenkelig å se for seg et liberalt demokrati uten at vi har sterke universiteter og høyskoler hvor ansatte har rom for å kritisere og utfordre makta når det er på sin plass. Den andre er mer instrumentell: Forskning er en type virksomhet der vi er nødt til å ha tillit til at den enkelte vitenskapelig ansatte stort sett egentlig vet best selv, særlig når han eller hun inngår i fagfellesskap som underkaster seg fagfellellevurderinger.

– **Men er det et paradoks at dere skal drive styring av dem som egentlig vet best?**

Haugstad sukker.

– Nei, ikke et paradoks. Du kan sikkert peke på dilemmaer i enkelt-situasjoner. Men vi i departementene har nok et godt utsyn, og ikke minst ansvar, for å sørge at vi får kunnskapsutvikling som lar oss løse de store samfunnsutfordringene. Vi har styrket FRIPRO i hvert eneste budsjett fordi vi skal styrke forskernes mulighet til å drive nysgjerrighetsdrevet forskning. Og vi har styrket tematiske satsinger fordi vi har behov for ny kunnskap for å håndtere samfunnsutfordringene. Det må være en balanse, men jeg ser det ikke som et paradoks.

Haugstad har tidligere etterlyst at forskere balanserer sin interesse for frihet med en større interesse for plikt og ydmykhet⁵.

– Det er lettere for forskere og forskningspolitikere å selge ideen om akademisk frihet når man har med seg at det også følger et ansvar med den. Nå har vi bøtter og spann med store samfunnsutfordringer, knyttet til for eksempel klima og energi. Innenfor de aller fleste forskningsfelt må det være mulig for forskere å finne problemstillinger som pirrer nysgjerrigheten, som er faglig interessante og kan gi faglig anerkjennelse, samtidig som man klarer å peke på den kortsik-

3 Haugstad gjenforteller i den sammenhengen en anekdote fra Inge Lønningstid som dekan på Teologisk fakultet. Han måtte et år anmode universitetsledelsen om å foreslå for departementet at han kunne få midler til «en ekstra kontordame» i neste års budsjett, bare for å se neste år at han ikke hadde nådd igjennom «denne gangen heller».

4 Haugstad viser her til diskusjonene etter Ryssdal-utvalget i 2004.

5 I et nylig innlegg i Det Norske Videnskaps-Akademi sa han ifølge magasinet Forskningspolitikk, med henvisning til akademisk frihet under press: «Dette er nettopp riktig tidspunkt for å insistere på at det akademiske samfunnet må opprettholde en bevisst og endog ydmyk holdning til akademisk frihet, til privilegiene som følger med friheten, og til ansvaret som er knyttet til den.»

Statssekretær Haugstad jobber tett på kunnskapsminister Henrik Asheim, som vikarierer for den fødselspermitterte Torbjørn Røe Isaksen.

– OK, er man en del av staten, må man forholde seg til at staten har sine regler.

tige og langsiktige nytten.

Haugstad forsikrer om at han ikke mener at all nysgjerrighetsdrevet forskning skal være slik, og at han vil ta vare på de mulighetene som FRIPRO og European Research Council gir for å forske på hva som helst, forutsatt at det holder god nok kvalitet.

– Men jo mer man klarer å kombinere nysgjerrighet og nytte, jo større legitimitet får akademisk frihet. Og det kan man godt ha en ydmykhet for – at disse privilegiene kan man ikke ta for gitt, de må vinnes hver eneste dag.

– **Men for å ta et mer pragmatisk dilemma: Forskningsrådet hadde nylig en gjennomgang der de viste at FRIPRO-prosjektene holder høyere kvalitet enn de temastyrte. Noen forskere sier at om de ikke hadde måttet tilpasse seg alle føringene, kunne de forsket på det de var best på, og dermed også utløst mer eksellensmidler fra EU?**

Haugstad sukker igjen.

– Jeg synes det høres ut som en bekvemmelighetsdrevet unnskyldning. Det er sikkert ikke vanskelig å finne eksempler på at det kommer føringer fra departementet som Forskningsrådet må omsette til utlysninger som virker innsnevrende, slik at man ikke får de beste til å søke, men jeg tror nok at norske forskere møter et ganske åpent og godt Forskningsråd. Det har vært stor vekst i FRIPRO, og Forskningsrådet har hatt en gjennomgang og prøvd å få til mer åpne utlysninger. De siste 15–20 årene har vi hatt en betydelig vekst i virkemidler der kvalitet er absolutt førende, for eksempel sentre for fremragende forskning.

Innføringen av tellekantsystemet, som var en del av kvalitetsreformen, har fått mange forskere til å snakke om detaljstyring og vridning: De belønnes for å publisere ofte heller enn godt, og trekkes bort fra formidling, offentlig debatt og langsiktige prosjekter, sies det. Haugstad

rister på hodet.

– Noen ganger når jeg hører de resonnementene framført, tenker jeg: Den forskeren hadde pokker'n meg hatt godt av å bli flytta over i det normale arbeidslivet en måned og merke hvor stor frihet og hvor store privilegier man har som ansatt i UH-sektoren – privilegier jeg for øvrig mener er helt nødvendige.

– Kunne departementet prøvd å bygge en mer tillitsbasert kultur med mindre kvantitativ målstyring?

– Den norske UH-sektoren generelt *har* tillitsbasert ledelse. Det er snakk om veldig myk, forsiktig målstyring. Hvis man på den ene siden sier «Gi oss tillit», og på den andre sier at vi ikke takler målstyring som styrer 1,6 prosent av midlene, da tenker jeg at vi har et stort integritetsproblem. Andre virksomheter er utsatt for mye tøffere virkemidler enn dette.

Haugstads poeng om de 1,6 prosentene ble nylig imøtegått av professor emeritus Svein Sjøberg ved UiO, som påpekte at pengene utgjør en ganske stor del av midlene som er tilgjengelige for forskere, pluss at administrasjonen blir veldig opptatt av tellekantene, noe som fører til en kulturell vridning.

– Han har helt rett i at dette instrumentet kan misbrukes, og det har vært misbrukt. Men det har hele tiden kommet med en klar bruksanvisning: Det skal ikke brukes til å bedømme enkeltindivider.

– Men så lenge det likevel brukes feil?

– Vi har vært tydelige, og da må vi ha tillit til at institusjonene er i stand til ikke å misbruke verktøyet. En kjøkkenkniv kan misbrukes til mye fælt, men vi forventer at en kokk kan bruke den rett.

Haugstad har relativt nylig presentert humaniorameldingen, som ble behandlet i Stortinget i vår, og er i innspurten med revisjonen av langtidsplanen for høyere utdanning. I den sammenheng trekker han fram en fersk uttalelse fra Camilla Serck-Hanssen fra Vitenskapsakademiet.

– Hun sa at det er vel og bra med muliggjørende teknologier, men at man også skal tenke på å matche dem med muliggjørende kulturer. Uten å ta endelig stilling vil jeg si at det er et veldig godt innspill. Vi har allerede bedt Forskningsrådet om å finne måter å gjøre utlysningene

– Gud hjelpe oss hvis ikke ingeniørstudentene blir trent i etisk refleksjon.

mer åpne på, slik at det blir mer naturlig å trekke inn humanioraperspektiver og -kunnskap.

Haugstad mener at humaniora må være representert i programstyrene for å sikre at kompetansen er der for å forstå hva bidragene fra humaniora skal være. Når det gjelder oppdragsforskningen som departementene bestiller direkte, er han mer usikker på om det trengs påfyll.

– Det er mulig man i humaniora føler seg underbrukt av departementene, men da er det i så fall humaniora kontra samfunnsviten-skap. Jeg må grunne litt på i hvor stor grad det er et problem.

I kvalitetsmeldingen snakkes det varmt om de klassiske universitetsidealene knyttet til humaniora og dannelse, og Haugstad mener at de i stor grad «konvergerer med instrumentelle interesser».

– Hvis du spør virksomhetsledere i offentlig eller privat sektor hva slags kompetanse de virkelig ønsker hos studentene, kommer de veldig fort med «evne til kritisk tenkning», «kreativ problemløsning», «etisk refleksjon» fordi det er instrumentelt viktig for virksomheten – for å tjene penger, for å drive innovasjon og for å passe på at de ikke trår feil.

– Men hvordan kan man konkret stimulere til at disse områdene integreres reelt i utdanningsløpene og ikke blir noen ekstratimer for syns skyld?

– Da må du reservere de gode karakterene, B og A, for besvarelser og studenter som viser evne til god refleksjon, som kan bruke fagkunnskapen i nye kontekster og skrive noe faglig interessant. Dette er ikke noe vi kan overlate til humaniora alene. Det er kanskje humaniorafagene som driver dette lengst og har det som en bærende idé om sitt eget bidrag, men gud hjelpe oss hvis ikke ingeniørstudentene blir trent i etisk refleksjon. ■

Den siste olje

Virtuell oljeboring kan være løsningen for en sektor som bruker milliarder på å bomme.

AV AKSEL KJÆR VIDNES

↑ – Forskningsmiljøet vårt innenfor dette fagfeltet er verdensledende takket være infrastruktur som Ullrigg og etter hvert OpenLab, sier Oddvar Skjæveland (t.v.), sammen med Jan-Einar Gravdal i kontrollrommet på Ullrigg. Foto: Hung Ngo

FORSKERE: Jan-Einar Gravdal og Oddvar Skjæveland
PROSJEKT: OpenLab Drilling – utvikling av brønnboringssimulatorer
METODE: blant annet å sammenligne modeller i simulatorer med data fra reelle boreoperasjoner
UUNNVÆRLIGE VERKTØY: høy IT-kompetanse og erfaring fra brønnboring som fagområde

FOTO: HUNG NGO

Hadde det ikke vært for at fortjenesten var så høy, hadde det vært mange grunner til å la være. Å bore etter olje i Nordsjøen har alltid vært risikabelt og dyrt. Et metallrør ikke så mye større enn en middagstallerken i diameter bores mange tusen meter ned i bakken, på store havdybder, praktisk talt i blinde. Trykket er høyt og endrer seg stadig. Brønnene kan sprekke opp eller kollapse om man ikke har kontroll på trykket under boreoperasjonen. Det er så mye som kan gå galt, og det gjør det altfor ofte. Å bore etter olje og gass i Nordsjøen handler i stor grad om å bore på nytt. Når man i tillegg kun klarer å få opp 50–60 prosent av oljen i reservoarene, samtidig som oljeprisene har sunket, kan det gå på lønnsomheten løs.

– Kostnadssiden må ned, samtidig som sikkerheten må opprettholdes, sier Jan Einar Gravdal.

Han er prosjektleder for OpenLab Drilling ved forskningsinstituttet IRIS i Stavanger – et prosjekt som tar mål av seg til å gjøre oljeboring mer effektiv og mer miljøvennlig, hvor paradoksalt det enn høres ut.

– At man skal bidra til det grønne skiftet også innenfor denne næringen, betyr at man må tenke nytt innenfor teknologi og metoder. Det er viktig å ha fasiliteter som dette for industrien og for forskerne. Dette er mye billigere og sikrere, og det bidrar til at ny teknologi blir utviklet og tatt i bruk, sier Gravdal.

Høy risiko

IRIS har drevet med forskning på oljeboring i flere tiår. Med en vaskeekte oljerigg, Ullrigg, på land har forskningsinstituttet siden 1980-tallet hatt et fullskala laboratorium for petroleumssektoren. Ullrigg har i flere år vært på Forskningsrådets investeringsplan, «veikartet» for forskningsinfrastruktur, men nylig ble også OpenLab Drilling inkludert i planen. OpenLab er et omfattende infrastrukturprosjekt som skal dekke hele kjeden

av testing – fra idé til innføring av ny teknologi. For å få til dette har IRIS bygd opp en nettbasert simulator der forskere og studenter verden over skal kunne koble seg på og teste ut ideene sine. Samtidig er IRIS i ferd med å bygge et fysisk simulatormiljø i sine lokaler i Stavanger, hvor forskere kan komme og utføre operasjoner som om de var på en borerigg. I tillegg kan de teste fysisk utstyr på den virkelige riggen, Ullrigg.

– Olje- og gassektoren er preget av sterk vekt på sikkerhet, men også trange marginer. Mange vil derfor holde seg til det kjente og trygge, noe som betyr at det er en høy terskel for å innføre ny teknologi. Dette er fullskala uttesting, hvor du kan teste ut nye ting. Du får en fantastisk anledning til å utfordre ideen, sier Oddvar Skjæveland, som er leder for Ullrigg.

Forskningsmiljøet på IRIS har gjennom mange år jobbet med beregningsmodeller for brønntrykk, temperatur og mekaniske krefter på borestrengen. Resultatet av arbeidet blir nå tilgjengelig gjennom den virtuelle simulatoren, som kan gjengi det faktiske miljøet i borebrønnen.

– Beregningsmodellen vår er såpass god at den gir et realistisk bilde av det du kan forvente skjer i virkeligheten når du borer. IRIS er verdensledende på dette. Hvis vi sammenligner med en flysimulator, kan vi si at beregningsmodellen må kunne respondere realistisk på det som skjer i flyet hvis du drar i spakene, sier Gravdal.

Milliardbesparelser

De stive metallrørene som bores ned på jakt etter olje og gass, er så lange at de blir fleksible som hageslanger. Det gjør at du kan styre røret, bore vertikalt først for så å vri det til å bore horisontalt over store strekninger for å nå de smale lagene med olje og gass. For å frakte all steinmassen ut underveis er røret fylt med en borevæske, «mud», som skyller knust stein tilbake. Borevæsken må hele tiden reguleres, slik at den har riktig tetthet og kjemikaliesammensetning for å veie opp for endrede trykk- og temperaturforhold.

– Reservoiret ditt har ulike trykksoner og ulike temperaturer som påvirker miljøet borestrengen går i. Det må du hele tiden holde i balanse, forteller Skjæveland.

Siden dette er så komplisert, går man ofte på tap. Det koster mye penger å gjøre feil under boreoperasjoner. I verste fall kan brønnen bli ødelagt – den må stenges, og man må bore en ny. Verktøyene IRIS har utviklet, har ført til en kraftig reduksjon i antall sidesteg under boreoperasjoner – at man må trekke opp borestrengen og lage et nytt borehull.

– Dette er veldig kostbart og dessverre veldig vanlig. I omtrent en tredjedel av brønnene på norsk sokkel må man ta sidesteg under boreoperasjonen. Men med bruken av verktøy utviklet på IRIS er antall sidesteg nede i mindre enn 5 prosent. Det gir kostnadsbesparelser i milliardklassen og reduserte utslipp, sier Gravdal.

– At man skal bidra til det grønne skiftet også innenfor denne næringen, betyr at man må tenke nytt innenfor teknologi og metoder.

JAN EINAR GRAVDAL

↑ Siden 1983 har boreriggen Ullrigg blitt brukt til å innhente data om boreoperasjoner, som nå ligger til grunn for utviklingen av den virtuelle simulatoren. Foto: Hung Ngo

Flysimulator

Gjennom den virtuelle simulatoren skal andre få teste egne ideer til verktøy som kan gjøre den krevende boreoperasjonen bedre og mer kostnadseffektiv. For å drifte prosjektet etter utviklingsfasen skal akademia få tilgang gjennom en rabattert lisens, mens industrien skal kunne kjøpe tilgang til en noe høyere pris. I løpet av oktober har studenter ved Universitetet i Calgary, Canada vært de første til å teste ut simulatoren på nett. I januar skal Universitetet i Stavanger og NTNU få ta den i bruk, men også universiteter i USA, Storbritannia og Tyskland står klare.

– Simulatoren kan brukes til for eksempel studentoppgaver som studentene kan kjøre mot et virtuelt miljø, eller av industrielle forsknings- og utviklingsmiljøer som ønsker å utvikle programvare, sier Gravdal.

– Jeg tror jeg skjønner, men ikke helt. Hva er det egentlig man kan teste i simulatoren?

– Hvis vi går tilbake til flysimulatoranalogien: Tenk deg at studenter og forskere skal lage sine egne alarmsystemer og autopiloter. Det er programmer som detekterer at noe er galt eller er i ferd med å gå galt, eller det kan være komplette kontrollsystemer for hvordan du styrer flyet: Hvis det kommer vind fra styrbord – hva må flyet gjøre for å opprette balanse i flyet? Det er sånne ting. Men å lage denne typen teknologi for brønnboring er mye mer komplisert enn for et fly. Alle Boeing 747 er like, og vær og vind kan man i større grad predikere. Men alle brønner er forskjellige, og man har veldig lite informasjon om hva som skjer nede i bakken under operasjonen, sier Gravdal.

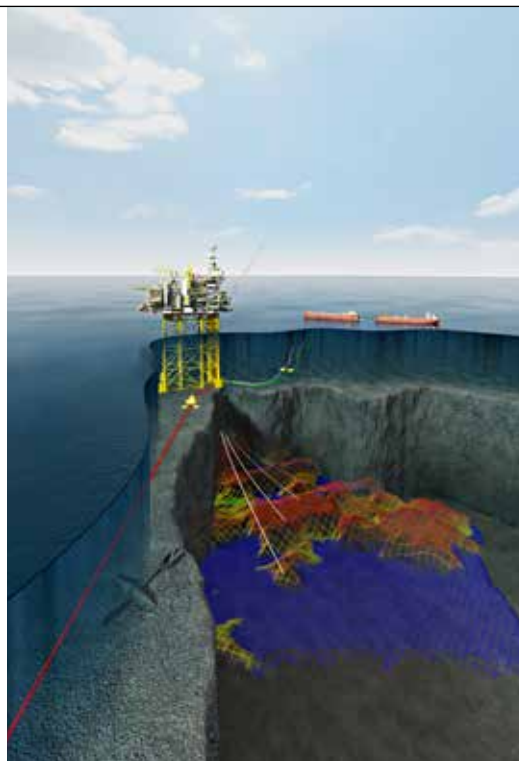
– Det vi gjør med de virtuelle brønnene, er å beregne alle disse effektene. Hvis du har for lavt eller høyt trykk, kan vi beregne hva som vil skje. I stedet for å installere ny teknologi ute på en rigg og prøve å forbedre den etter hvert, kan du heller prøve den ut i et trygt, billig og godt testmiljø, sier Gravdal.

Til det ryker

Neste skritt i infrastrukturprosjektet er å ferdigstille Drilling Control Rooms, det fysiske simulatormiljøet som skal etterligne hvordan det er å sitte i et faktisk kontrollrom ute på en rigg. Det er nå i ferd med å bygges, og skal åpne i løpet av 2018.

– Der etterligner vi kontrollsystemene som du finner på en virkelig rigg. De som har en smart algoritme som de har testet gjennom webgrensesnittet, kan komme hit og koble det opp mot de fysiske kontrollsystemene. Hvis du lykkes i å demonstrere teknologien i Drilling Control Rooms, har du bevist at den har større modenhet, og at den fungerer så godt at du kan gå videre med den, sier Gravdal.

– Men det er ikke bare testing av funksjonalitet i den ene tingen du vil teste, det

← Det er mye som kan gå galt på veien til et olje- og gassreservoar i Nordsjøen. Nye metoder er ment å minimere feilsteg. Illustrasjonsfoto: Statoil/Ole Jørgen Bratland

↓ Jan-Einar Gravdal (t.h.) og Oddvar Skjæveland viser noe av det brukerne vil møte i den virtuelle simulatoren som visualiserer de ulike nivåene i en brønn. Foto: Hung Ngo

er også å teste det sammen med resten av utstyret. Integrasjon med annet utstyr er vel så viktig som individuell funksjonalitet, sier Skjæveland.

Fullskalariggen Ullrigg er naturlig nok siste trinn i utviklingen av ny teknologi. Her kan industrien teste ut teknologi i faktiske boreoperasjoner i fjellet under Stavanger. Riggen har to kontrollrom – ett gammeldags med manuelle spaker og måleinstrumenter og ett moderne med skjermer og joysticks. En nyinstallert robotarm testes ut utenfor kontrollrommet.

Den skal erstatte sårbare menneskers håndtering av farlige maskiner når rør skal legges til borestrengen.

– I et sånt miljø kan du teste ut til systemet ryker eller utstyret feiler. Vi har ikke hydrokarboner i grunnen, det er ikke fare for eksplosjoner, brann eller utslipp til miljøet. Du må rydde opp, men det er det hele, sier Skjæveland. ■

GRESK

- a) Kva for venstreorientert parti har dei siste to åra hatt regjeringmakta i Hellas?
- b) Og kva heiter den motorsykkelkøyrande mannen som var finansminister i regjeringa til dette partiet i 2015, og som har skrive fleire bøker blant anna om den europeiske gjeldskrisa?

- c) Kva for gresk bokstav kan skrivast som Σ, σ eller ζ?
- d) Nemn eit år då Hellas var eit militærdiktatur under den såkalla juntaen.
- e) Kven var den gamle greske guden for teknologi og handverk, i biletkunsten ofte utstyrt med hammar og ambolt?

AKADEMIKARAR I MEDIA

- a) Kva for institutt ved Universitetet i Oslo er Knut Jørgen Røed Ødegaard knytt til?
- b) **Kva heiter denne sosialantropologen?**
- c) Kven er dette: Fagdirektør ved Noregs nasjonale institusjon for menneskerettar (NIM), ofte intervjuet i spørsmål om ytringsfridom – og dessutan gift med Rune Slagstad?
- d) Kva for samfunnsforskar grunnla Senter for internasjonal og strategisk analyse (SISA) og er no ansvarleg redaktør for den nye nettavisen Resett?
- e) Nemn minst éin av dei to fysikarane ved Universitetet i Oslo som stod bak NRK-programmet Fysikk på roterommet.

HELSEPOLITIKK

- a) Kva år vart fastlegeordninga innført? (margin: 1 år)
- b) Kven var helseminister i Noreg i periodane 1997–2000 og 2001–2004?
- c) I kva for europeisk land vart alle former for narkotika avkriminaliserte i 2001?

- d) Kvar sender du søknaden om erstatning dersom du meiner du er vorten skadd gjennom feilbehandling i helsevesenet?
- e) Nemn eit år då Sylvia Brustad var helse- og omsorgsminister.

STORE KATTAR

- a) Det finst fem store kattedyr, av slekta Panthera, som blir kalla brølekattar. Berre eitt av desse dyra lever på det amerikanske kontinentet. Kva for eit?
- b) Kva land i Asia er det einaste der det enno lever ville løver?
- c) Kva for egyptisk guddom vart med tida transformert frå ei løve- til ei kattegudinne?
- d) Kva for underart av tigreren er det største levande kattedyret i verda?
- e) Kva heiter tigreren i *Jungelboka*?

SVAR:

- GRESK**
- a) Sýntza
 - b) Yanis Varoufakis
 - c) Sigma
 - d) 1967–1974
 - e) Hefajstos

- AKADEMIKARAR I MEDIA**
- a) Institutt for teoretisk astrofysikk
 - b) Umi Wilkan
 - c) Anine Kierulf
 - d) Helge Lurås
 - e) Helmut Ormestad og Otto Øgrim

- HELSEPOLITIKK**
- a) 2001
 - b) Dagfinn Høybråten
 - c) Portugal
 - d) Til Norsk pasientskadeerstatning (NPE)
 - e) 2005–2008

- STORE KATTAR**
- a) Jaguar
 - b) India
 - c) Bast/Bastet
 - d) Sibirtigteren (også kjend som amurtigteren eller mandsjuntatigteren)
 - e) Shere Khan

Siteringer:

PSYKODRAMA

«La studentene bli på Psykologisk institutt!»

Det er unektelig noe logisk ved studentenes parole i forbindelse med den umiddelbare stengingen av studentklinikken på Psykologisk institutt ved UiO.

TOR EGIL BAGØIEN

Medlemsnummer i Forskerforbundet: 40042418

STILLING: førstelektor ved Fakultet for lærerutdanning, kunst og kultur, studiested Levanger, Nord universitet

UTDANNING: allmennlærerutdanning og hovedfag i kroppsøving

KARRIEREMÅL: å bli dosent

«Vår alles kjære Demokrati på UiO ble brått revet fra oss i dag.»

Dødsannonse fra Studentparlamentet ved UiO i forbindelse med klinikknedleggelsen.

«Ledelsen ved UiO opptrer som om de skulle være Mattilsynet som oppdager kilovis av bedrevet kjøtt i frysedisken.»

Redaktør Magne Lerø i Ukeavisen Ledelse mener stengingen av klinikken er «stryk i ledelse».

«Jeg er en anelse sjokkert og overrasket over studentenes voldsomme utagering i denne saken.»

Professor i psykologi Fanny Duckert har problemer med å forstå de emosjonelle utbruddene ved Psykologisk institutt. Forstå det den som kan. (Universitas)

Med naturen som kontor

– **Hva jobber du med akkurat nå?**
– Med et forskningsprosjekt om klatreparker. Det har vært en oppblomstring av klatreparker i Norge. Vi ønsker å finne ut av hvordan barn og voksne opplever dem.

– **Hvor tenker du best?**
– I naturen. På øyene på Helgelandskysten, på hytta og på vei opp mot fjelltoppen.

– **Hva er den viktigste boken i ditt akademiske liv?**
– Økologi, samfunn og livsstil av Arne Næss. Boken problematiserer mange ting mellom mennesker og natur samt hvilke utfordringer vi står overfor.

– **Hva skal til for å bli en god friluftslivsforsker?**
– Kjennskapen til hvordan mennesker opplever og er i naturen sammen. Å kjenne til det pedagogiske og faglige feltet friluftsliv er en forutsetning for å kunne drive gode studier og feltundersøkelser.

– **Hva er tabu i ditt arbeid?**
– Å tro at man kan sitte og se på en dataskjerm og finne ut om verden utenfor, hvordan mennesker opplever og er i naturen.

– **Hva karakteriserer kontorplassen din?**
– Jeg har delt kontorplass, og mye av undervisningen foregår i naturen. Kontorplassen inne karakteriseres av enfold og papirer, mens kontorplassen ute i naturen karakteriseres av mangfold.

– **Om du kunne ha tilbrakt et år ved en annen institusjon hvor som helst i verden, hva ville du ha valgt da?**
– Et universitet eller en høyskole i Nord-Amerika som jobber med friluftsliv. De har mye uteundervisning og god tilgang til naturen.

– **Om du måtte ha valgt deg et annet fagfelt, hva ville du ha falt ned på da?**
– Er det lov til å si fotograf? Jeg

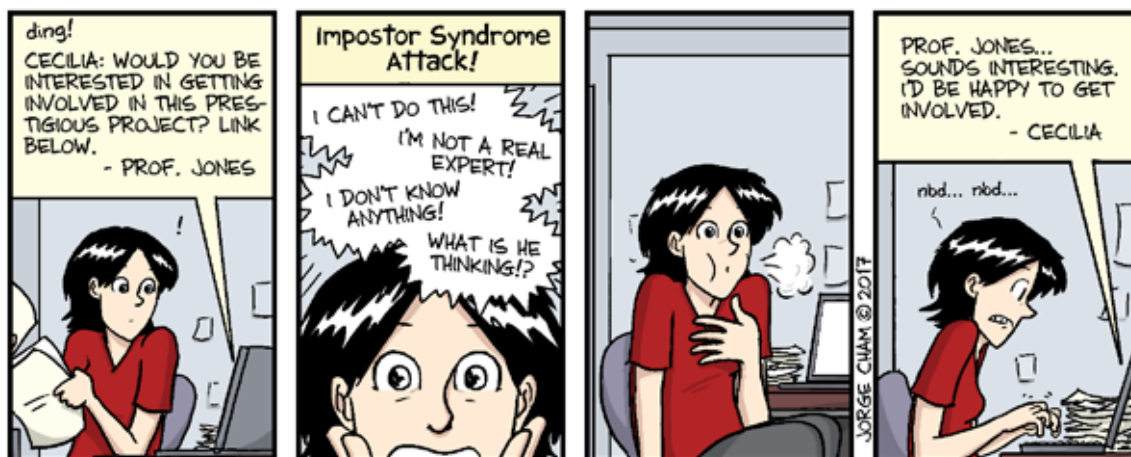
trives med å fotografere mennesker i naturen, det er den store hobbyen.

– **Hvilket tiltak ville du ha gjennomført om du var kunnskapsminister?**
– Det er positivt at vi nå har fått en revidert overordnet læreplan som vektlegger mer dybdelæring, tverrfaglig arbeid og praktisk kunnskap. Nå blir det viktig at kunnskapsministeren også fronter problembasert praktisk læring videre i revideringen av læreplaner for fag.

– **Hva vil du lese mer om i Forskerforum?**
– Om forskere som jobber med barn, natur og oppvekstmiljø.

♦ AV JULIE BRUNDTLAND
LØVSETH

PhD Comics

WWW.PHDCOMICS.COM

Inne i den norske modellen

Presis innsikt i grunnlaget for lønnspolitikken.

Lurer du på korleis det har seg at vi i Noreg, på tvers av nesten heile det politiske spekteret, har hatt ei felles forståing av at det bør vere relativt små lønsskilnader, ei rimeleg fordeling mellom lønsvekst og vekst i eigarinntekter, og at desse fordelingsomsyna må balanserast mot konkurransevna vår? Då er boka *Modellbyggerne* truleg blant dei beste introduksjonskursa du kan få. Boka gjev presis innsikt i utviklinga av dei institusjonelle ordningane som har bygd opp om og langt på veg realisert denne førestillinga, som kompromisset mellom arbeidstakar- og arbeidskjøparinteresser gjennom koordinerte lønnsoppgjer, og den berande ekspertkunnskapen: sosialøkonomane.

Boka startar pedagogisk instruktivt med utviklinga og etableringa av pris- og inntektsmodellen PRIM, eit neppe heilt utilsikta akronym for modellbyggjaren Odd Aukrust – agronomsonen frå Tynset – ein av dei viktigaste sosialøkonomane i landet gjennom 40 år, og frå etableringa i 1967 til 1985 leiår for utvalet som er temaet for denne boka, Det tekniske berekningsutvalet for inntektsoppgjera (TBU).

Den detaljerte skildringa av PRIM gjer at vi får auge opp for korleis sosialøkonomar på den tida førestilte seg den prinsipielle sondringa mellom sak og vurdering: Aukrust analyserte historiske data om løns- og prisdanning, forma gjennom dei institusjonelle ordningane som prega norske inntektsoppgjer, og fann ein underliggjande hovudkurs for løns- og prisvekst som over tid skapte det han meinte var relativt rasjonelle avvegingar mellom rettferdig fordeling og konkurransevne, ei slags tariffsystemet si usynlege hand. Hovudkursen kjem av realøkonomiske avvikskorrigerande mekanismar, men PRIM kunne medverke til eit kunnskapsgrunnlag for lønsoppgjera som, dersom det vart lagt til grunn, kunne redusere avvika. Dette var det nest beste alternativet når ein først hadde avgjort at eit så sentralt samfunnsøkonomisk verkemiddel som lønsnivået ikkje skulle avgjerast av styresmaktene (og dermed under sosialøkonomane sitt herredøme), men, med Aukrust sine ord, var «overlatta til fiksering gjennom forhandlinger bak lukkede dører av representantar for LO og NAF (Norsk Arbeidsgiverforening)».

TBU var frå starten tenkt som den kompasstyrande handa for inntektspolitikken, gjennom fastsetjing av datagrunnlag og prognosar for korleis til dømes lønsvekst påverka prisvekst og konkurransevne, i eit tariffsystem der konkurranseutsett industri skulle vere lønsleiande og dermed avgjerande for lønsvekst blant andre arbeidstakarar. Så var også LO og NAF dei einaste av interesseorganisasjonane som fekk plass ved bordet i utvalet, inntil tusenårsskiftet, då medlemsmassen til partane i offentleg sektor hadde gitt dei ei politisk kjøtvekt som gjorde det vanskeleg å halde dei utanfor. Interesserepresentasjonen frå partane og frå dei sentrale departementa var likevel alltid formidla og omforma gjennom den sosialøkonomiske ekspertisen, som frå starten sat på nesten alle stolane kring bordet.

Ein av dei mange kvalitetaene ved boka er at ho viser korleis «tekniske» spørsmål om presisering og utvikling av modellgrunnlaget over femti år har vore institusjonelt forankra og dermed interesse- og verdi-ladde, og om den normative fellesskapen i utvalet, illustrert ved at det var NAFs representant, Olav Magnussen, som under drøftinga av konkurransevneomgrepet i 1986 var den som tok til orde for at omgrepet måtte romme omsynet til «en akseptabel inntektsfordeling».

Men boka er også, og kanskje mest av alt, prega av at TBU her er eit prisme som kastar lys over så mange sider av norsk politikk gjennom femti år, ikkje berre lønsforhandlingar med tilhøyrande konflikatar, men også norsk økonomisk politikk i brei forstand, underliggjande økonomiske og sosiale strukturendringar som vekst i høgare utdanning og ein ekspanderande velferdsstat, og alt dette under skiftande regjeringar og konjunkturar. Boka fører oss fram gjennom innfasinga av oljepengar, via den eksepsjonelt sterke reallønsveksten frå tusenårsskiftet til 2013 – ein vekst som knapt kjenner sidestykke internasjonalt – heilt fram til i dag.

Slik er boka eit bakteppe for dagens økonomiske situasjon og dagens politiske regime. Her kan vi som lesarar berre undre oss, slik til dømes eg sit og lurar på om grunnlaget for rettferdig inntektsfordeling og norsk konkurransevne no er i ferd med å erodere – i kombinasjon, sjølvsagt, men kanskje også kvar for seg?

AV ODDGEIR OSLAND

EIVIND THOMASSEN | LARS FREDRIK ØKSENDAL
Modellbyggerne
Det tekniske beregningsutvalet for inntektsoppgjærene 1967–2017

LARS FREDRIK ØKSENDAL
og EIVIND THOMASSEN
*Modellbyggerne. Det tekniske
beregningssutvalet for inntektsoppgjærene 1967–2017*
Pax, 2017
285 sider. Veil. pris: kr 349

Til motangrep på pressen

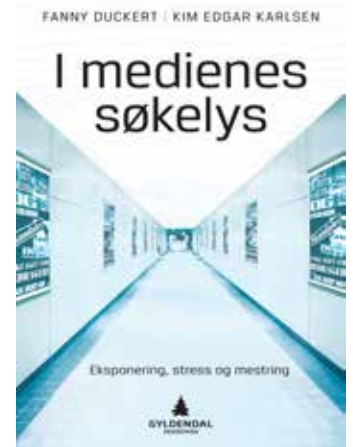
Denne boka gir verdifull og aktuell dokumentasjon av de psykologiske omkostningene ved å jages av pressen.

FANNY DUCKERT OG
KIM EDGAR KARLSEN

I medienes søkelys. Eksponering, stress og mestring
Gyldendal Akademisk, 2017
295 sider
Veil. pris: kr 399

Frå 2005 til 2015 intervjuet forskere og master- og hovedfagsstudenter ved Psykologisk institutt ved Universitetet i Oslo nesten 70 personer som i relativt høg grad hadde opplevd medieeksponering over tid. Forskningens mål var «å skaffe dybdekunnskap om medieeksponering, sett fra de eksponertes ståsted». Forskerne har ikkje sett på pressens intensjoner, vurderingar eller riktigheten i rapporteringa. Bokens uttalte mål er å «bidra til bedre psykologisk forståelse, klokere rådgivning og en opplyst presseetisk debatt».

I innledningen gis et kort riss over det som preger norske medier, og en beskrivelse av forskningsmetoder, utvalg og forutsetningar. Derfra er det som om boka beveger seg fra det defensive til det offensive. Den startar med erfaringar fra mennesker som har vært eksponert i mediene og opplevd medienes logikk og driv. Symptomene er mange, og ofte alvorlige. Flere opplever ulike grader av fysiske og psykiske helseplager som depressive reaksjoner, selvmordstanker, søvnvansker, konsentrasjonsvansker, stress, skam og utmattelse. Videre skildres deres egen håndtering av eksponeringa og betydninga av arbeidsplassens,

den nære familiens, vennenes og omgangskretsens (mangelfulle) håndtering av den, før langtidseffektene beskrives.

Langt de fleste rapporterer at det går mye bedre etter noen år, men overveiende mange reagerer enn følelsesmessig på å snakke om erfaringene sine.

De fire neste kapitlene er viet bestemte grupper mennesker som er særlig utsatt for medieeksponering: toppidrettsfolk, rikspolitikere, TV-kjendiser og mediekomentatorer. Her får vi også enkeltpersoners erfaringer, men enda flere kompetente mestringsstrategier. Det nest siste kapitlet handler om «de nye mediene» og viser hvordan mediesituasjonen har endret seg ganske voldsomt de siste tiårene, med den formidbare økningen av sosiale medier og digitale publiseringsplattformer. Det siste kapitlet gir konkrete råd fra psykologien om hvordan man kan takle ulike former for kritisk medieomtale.

Det er ikke spesielt overraskende at stor grad av negativ eksponering, i en presse som gjerne løper i flokk, gir flere negative konsekvenser for enkeltpersoner. Det som derimot er spesielt forstemmende, er at noen opplever at pressen bryter med god pressekikk. Både retten til samtidig imøtegåelse, tilvarsretten og Vær Varsom-plakatens norm om å ta særlig hensyn til barn ser i noen tilfeller ut til å underkommuniseres og/eller nedprioriteres i «kamperens hete». Noen erfarer også å bli truet av deler av pressen, andre opplever ekstreme vinklinger og virkemidler, og flere rapporterer om personangrep. Det er ikke nødvendigvis så krevende å finne forklaringer på dette i en presse preget av økonomisk krise, nedbemanning, høye produktionskrav, nye konkurransesituasjoner mot sosiale medier og et stadig større personfokus i oppslagene. Like fullt er det særdeles viktig å få denne forskningens grundige dokumentasjon av at noen må betale prisen for denne situasjonen, og at den i noen tilfeller er for høy.

Denne boken bør både sette i gang en strukturell debatt i offentligheten og diskuteres over lenskjord og på fagseminarer, i redaksjoner, på psykolog- og legekontorer og hos dem som utdanner journalister, for den er ytterst aktuell og relevant.

AV RAGNHILD FJELLRO

Fra oldtid til Obama

Stor idéhistorisk takhøyde i en leken bok om antikkens mange former

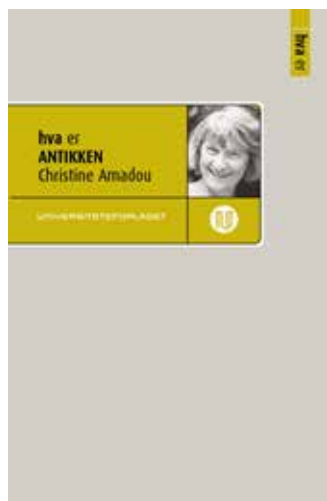
CHRISTINE AMADOU

Hva er antikken

Universitetsforlaget, 2017

160 sider

Veil. pris: kr 199

Hva er-serien fra Universitetsforlaget har fått bred omtale i Forskerforum – av åpenbare grunner: Noen av Norges beste formidlere får muligheten til å gi komprimerte fremstillinger av temaer innen sitt fagfelt – ofte med en personlig vri som gjør formidlingen ektefølt og inspirerende. Christine Amadou, førsteamanuensis i idéhistorie ved Universitetet i Oslo, med boken *Hva er antikken*, er intet unntak. Den som går til denne boken med forventning om å få en historisk fremstilling av de 500 årene på hver sin side av år 0, blir skuffet, for boken handler ikke om antikken som historisk periode, men om antikken som idé og hvordan denne ideen har endret seg og blitt brukt – både i fortid og samtid, og ofte diakront, det vil si på tvers av tidsaldrene. Boken begynner med et eksempel på hvordan en bibellesning av et avgudsalter i antikkens Pergamon (i dagens Tyrkia) gjorde at Obama kunne beskyldes for å stå på Satans trone da han talte fra en tribune inspirert av dette alteret under valgkampen i 2008. Amadous utlegning av dette helt reelle eksempelet på samspillet mellom tolkning, forståelse og historisering viser med all tydelighet hvordan idéhistorie-

fagets iboende tverrfaglighet gjør at takhøyden er stor for hva som kan betraktes som vitenskapelige objekter. Kildematerialet er i stor grad kunst og litteratur, teknologi og vitenskap, arkitektur og ruiner, politiske skrifter og propaganda. Det betyr at Amadou kan skrive om betydningen av overgangen fra papyrus til skinn i skrifthistorien i det ene øyeblikket, og i neste øyeblikk om hvordan Leni Riefenstahl og Charlie Chaplin brukte de samme antikkens ideer i sine vidt forskjellige filmatiske uttrykk. Det handler altså i mindre grad om antikken som historie og mest om antikken som resepsjonshistorie – om hvordan den som idé har blitt forstått, forvaltet og formidlet gjennom århundrene.

Ideen om antikken er i all hovedsak et europeisk anliggende, selv om det mot slutten av boken også gis noen utsyn til andre kulturelle sfærer. Gjennom åtte kapitler, som overordnet er historiekronologiske, tar forfatteren for seg forholdet mellom gresk og romersk antikk, hvordan ulike antikker ble brukt som nasjonsbyggende inspirasjon, som ulike politiske modeller under de franske revolusjonene, i Mussolinis Roma, i Hitlers Tyskland, hvordan antikken som idé var avgjørende for latinundervisningen i den norske skolen til langt inn mot 1900-tallet, og hvordan vi fremdeles spiller på antikke begreper og forbilder i alt fra vår forståelse av demokrati til merkevarebygging.

Boken er letlest. Amadou trekker mange interessante linjer på tvers av ulike fag og historiske hendelser, med retorisk overbevisende konklusjoner om samspillet mellom ulike ideer. Innimellom får jeg en følelse av at takhøyden kanskje er vel stor og sprangene så lange at det kan være vanskelig vurdere om forfatterens fremstilling er den beste. Jeg tror nok at Amadou vil være den første til å være enig i dette – det ligger i idéhistoriefagets natur at mulighetene er legio (for å bruke et ord fra antikken), og at hennes fremstilling bare er én mulighet. Og kanskje er det nettopp dette som er bokens styrke: Amadou gir leseren gode muligheter til å trekke inn sin egen kunnskap og la den bli en del av det jeg ikke kan beskrive som annet enn en idéhistorisk lekenhet.

AV KJETIL VIKENE

NYE BØKER AV FORSKERE

HILDE BONDEVIK, OLE JACOB MADSEN og KARI NYHEIM SOLBRÆKKE (RED.)

Snart er vi alle pasienter.

Medikalisering i Norden

Scandinavian Academic Press

385 sider

Veil. pris: kr 399

Er vi som befolkning blitt mindre motstandsdyktige overfor livspåkjenninger enn før? I denne antologien undersøker forskere fra Norge, Sverige og Danmark medikalisering i Norden og ser på hvilke sosiale og kulturelle trekk som spiller inn. Bondevik er førsteamanuensis, og Nybrække er professor, begge ved Institutt for helse og samfunn, mens Madsen er førsteamanuensis ved Psykologisk institutt, alle ved Universitetet i Oslo.

IDA MARIE HØEG (RED.)

Religion og ungdom

Universitetsforlaget, 2017

280 sider

Veil. pris: kr 349

Er ungdom i Norge interessert i religion? Hva oppsøker de, og hva gir mening? Boka springer ut av en forskningsinteresse blant forskere som studerer religion ut fra et samfunnsvitenskapelig og et religionsvitenskapelig ståsted. Gjennom empiriske undersøkelser utforsker og forklarer bidragsyterne unge menneskers religiøse orientering. Høeg er professor i religions sosiologi ved Universitetet i Agder.

SVEIN MAGNUSSEN

Vitnepsykologi 2.0

Abstrakt forlag, 2017

361 sider

Veil. pris: kr 485

Boken er en oppdatert innføring i moderne vitnepsykologi, skrevet for en bredere leserkrets av etterforskere, jurister, psykologer og andre interesserte. Med eksempler fra saker kjent gjennom dagspressen, gjennomgår boken forskning om hva vi kan forvente av vitner i faktiske kriminalsaker. Magnussen er professor emeritus ved Psykologisk institutt ved Universitetet i Oslo.

Trenger nye likestillingstiltak

Kjønnsbalansen kommer ikke av seg selv når det bare er nok kvinner å ta av, skriver kronikkforfatterne.

Klart flere kvinner enn menn disputerer for doktorgraden i Norge. Kvinneandelen på avlagte doktorgrader i 2015 var på nesten 53 prosent. Hele 65 prosent av disse disputerte i medisin og helsefag

og 62 prosent i samfunnsvitenskap. Kvinner er også i flertall i humaniora og landbruksfag. Likevel ligger kvinneandelen av professorstillinger på rundt 25 prosent på landsbasis. Dette er utgangspunktet for Forskningsrådets BALANSE-prosjekt ved Det teknisk-naturvitenskapelige fakultet, Universitetet i Stavanger (UiS). Er det slik at bare det er nok kvinner et sted, så blir det kjønnsbalanse etter hvert?

Menn blir professorer

I prosjektet *Barrierer og drivkrefter for kjønnsbalanse ved UiS* har vi prøvd å finne svar på nettopp dette. På UiS er det i dag 23,7 prosent kvinner i faste professorstillinger. For Det teknisk-naturvitenskapelige fakultet (TN) er kvinneandelen betydelig lavere, med kun 9,6 prosent kvinner i professorstillinger. Vår studie viser at UiS og også TN, i likhet med resten av universitetene, har tilnærmet kjønnsbalanse i stipendiatstillinger (43 prosent kvinner). Likevel ansettes det flest menn i professorstillinger. Dette utfordrer antakelsen om at kjønnsbalanse vil oppstå av seg selv så lenge det finnes nok kvinner å ta av. Så hva står egentlig på spill?

Balanse jobb-familie

Vi har intervjuet kvinner og menn i vitenskapelige stillinger på TN-fakultetet og finner at kvinner og menn opplever ulike utfordringer knyttet til karrieremuligheter. Informantene våre trekker fram arbeidstid og arbeidsbelastning, og flere kvinner nevner i tillegg jobb-familie-balanse. Mange menn påpeker også at kvinners større ansvar for familieliv kan fungere som et

hinder for deres karriereutvikling. Blant begge kjønn er det motstand mot at det å være kvinne skal være avgjørende for å få en stilling (kvotering) eller for å oppnå faglig utvikling (muligheter). Like fullt er alle enige om at arbeid for likestilling er viktig og nødvendig. Dette forteller oss at spørsmål om kjønnsbalanse ikke bare handler om antall kvinner, men også om struktur og kultur for likestilling – i akademia eller på en hvilken som helst arbeidsplass.

Fem utfordringer

Vi har identifisert fem slike strukturelle utfordringer:

Tellekantsystemet. Dagens universitet preges av standardiserte krav til karriereutvikling. Til tross for at slike meritokratiske systemer er tilsynelatende kjønnsnøytrale, viser de seg i praksis å bidra til at kvinner ikke «leverer» like mye som menn over en viss tidsperiode. Vanlige livshendelser som barnefødsler kan bryte opp og begrense den vitenskapelige «produksjonen» i den fasen en skal etablere seg som forsker og vise sitt potensiale.

Sammenheng mellom arbeidshverdag og familieliv. Tidsbrukundersøkelser av arbeids- og familieliv viser at kvinner bruker mer tid på hverdagsorganisering og omsorgsarbeid og følgelig har mindre tid til rådighet til vitenskapelig ekstraarbeid. Dette rapporterer også både kvinner og menn i vår studie.

Fordeling av arbeidsoppgaver på arbeidsplassen. Manglende retningslinjer for hvordan arbeidsoppgaver og arbeidstid skal fordeles, kan bidra til at kvinner og menn får ulike muligheter i jobben. I akademia er det særlig fordelingen av undervisningstid og forskningstid som blir avgjørende når forskning teller mer enn undervisning i karriereutvikling. Kvinneunderskuddet gjør i tillegg at kvinner må utføre mer fagadministrativt arbeid i ulike utvalg, komiteer og lignende.

KRONIKK & DEBATT

Send debattinnlegg og kronikkforslag til kjetil.brottveit@forskerforum.no. Maks lengde på kronikk: 9000 tegn med mellomrom. Honorar for trykte kronikker: kr 2000. Maks lengde på debattinnlegg: 7000 tegn med mellomrom, men kortere innlegg har større sjanse for å bli trykket. Debattinnlegg honoreres ikke.

Internasjonal deltakelse. I tråd med tidsbruksundersøkelser kan den kjønnsdelte arbeidssdelingen i hjem og familie, der kvinnen i mange tilfeller er hovedansvarlig, bidra til at reising oppleves mer krevende å få til for kvinner enn for menn. I tillegg er det flere kvinner som er enslige forsørgere, og flere kvinner enn menn har ektefeller som pendler eller reiser mye i jobben sin. I våre funn er også arbeidslivsorganiseringen i Stavanger et viktig element, da oljeindustrien i en årrekke i hovedsak har ansatt menn i pendlerturnuser og skiftarbeid.

Interne og uformelle nettverk. Uformelle strukturer påvirker formelle prosesser. Vi finner at dette kan bidra til intern (homososial) rekruttering og lite gjennomslittige prosesser der menn kan tendere til å rekruttere menn og favorisere dem som allerede er i posisjon.

Disse utfordringene er strukturelle. Det betyr at en må flytte søkelyset vekk fra tiltak som skal endre kvinnene i akademia, over til tiltak som endrer strukturer. Vi må se på strukturene som ligger bak tallene, og rette oppmerksomheten mot organiseringen av arbeids- og hverdagslivet. Fokus på rekrutteringsprosesser og hvordan ulik erfaring blir vurdert, er ett tiltak. Likestilling er et ledelsesansvar og et ressursprosjekt, og tiltakene må bidra til bedre ressursbruk.

Både pisk og gulrot

Et eksempel på hvordan vi kan imøtegå strukturelle utfordringer, finner vi i *Balansert rekruttering* (Hellstrand et al. 2016). Her foreslås det at ansatte som har hatt foreldrepermisjon i mer enn seks måneder, kan få mulighet til å søke om noen måneders fritak fra undervisnings- og administrasjonsoppgaver, slik at de får tid til å «ta igjen» fagfeltet sitt. Dette er et kjønnsnøytralt tiltak, som sannsynligvis gir mest uttelling for kvinner fordi de ofte tar størstedelen av foreldrepermisjonen. Samtidig kan det være en strukturell gulrot for menn som ser muligheten for å kombinere forskerkarriere og familieliv. Mens pisk og gulrot har vist seg effektivt i likestillingsarbeid, og kanskje særlig som individrettet tiltak, kan dette være et eksempel på et vinn-vinn-tiltak som angår hele organisasjonen, ikke bare enkeltforskere.

En kortere versjon av denne kronikken ble publisert i Stavanger Aftenblad 12.10.17.

AV INGVIL HELLSTRAND, Nettverk for kjønnsforskning, Universitetet i Stavanger og MARIT AURE, Institutt for sosiologi, UiT – Norges arktiske universitet

«Det kreves ikke burka for å stenge for kommunikasjon.»

Taushetens ansikter

Noen kolleger har tatt til orde for at det på universiteter og høyskoler skal være forbudt å gå kledd med plagg som dekker ansiktet.

Jeg er ikke enig med dem.

Det skal etter min mening tungtveiende grunner til for å innføre generelle forbud eller påbud for noe så personlig som valg av påkledning, og det er grunn til å spørre om et slikt forbud egentlig vil innføre diskriminering på grunnlag av religion og rase, noe universitetene bør være de første til å avvise. Det regelverket som universitetene går inn for, synes etter min mening å dekke behovet for å kunne gripe inn mot påkledning og atferd som kan være farlig for liv og helse, og som kan virke negativt på pasienter, skolebarn og andre som studenter og ansatte kommer i kontakt med som del av utdannelsen.

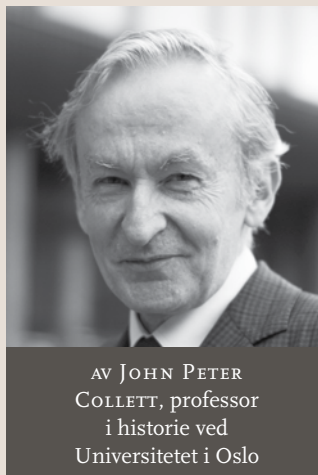
Men jeg forstår deres grunner. Det gjør undervisning og faglig kommunikasjon vanskelig når man ikke kan lese den andres reaksjoner slik vi i vår kulturkrets er vant til, her hvor ansiktet nettopp er «sjelens spill».

Men det kreves ikke burka for å stenge for kommunikasjon. Mange universitets- og høyskolelærere vil vite hvor tungt det er å henvende seg til studenter som ikke gir noen tegn tilbake på at det vi har sagt, har avfødt noen som helst reaksjon. Én students livløse ansikt gjennom en seminartime kan være nok til å ødelegge dagen.

Ikke at noen har sagt noe, ikke at det er kommet protester eller klager, men nettopp at det ikke er kommet noen reaksjon i det hele tatt, er nok til å la seg slå ut. (Yngre kolleger som tror at dette er noe som går over med høyere alder og lengre erfaring, må dessverre advares om at så ikke er tilfellet!)

Tausheten har mange ansikter. En hånlig tilbaketilt kroppsholdning. Halvveis lukkede øyne. Fikling med mobiltelefonen. Notatblokker som fylles med drodding der lærerens gullkorn skulle ha vært skrevet ned. Skraping med stolene. En skoleklasse kan drive en lærer til vanvidd. Uten å si et eneste ord.

Det hører med til studentlivets gleder å dele meninger om lærerne og deres undervisning. De fleste vil huske at vi selv hadde

AV JOHN PETER COLLETT, professor i historie ved Universitetet i Oslo

sterke meninger da vi var studenter. Dagens studenter skal dele meningene med lærerne også, i form av forskjellige slags evalueringer. Det tause skal bringes til tale. Men anonymt. Under burkaen, så å si. Jeg har som sagt forståelse for dem som mener at heldekkende anonymitet ikke alltid fremmer en god dialog.

Det hører med til universitetslærerens gleder å treffe studenter igjen senere i semesteret og senere i livet. Og mange vil sikkert ha gjort den samme erfaring som

jeg: Vi mistolket tilbakemeldingene aldeles. Studenter som vi har prøvd å glemme fra seminarer og forelesninger vi skammer oss over, kommer tvert imot og forsikrer om at dette var opplevelser som har gitt dem mye. Andre ganger oppdager vi etter sensuren at A-ene gikk til studenter som det aldri var mulig å øyne noe engasjement hos i timene.

Kroppsspråk er krevende å forstå. Mimikk er vanskelig å lese. Det finnes ingen omforent grammatikk. Det har sine grunner at vitenskapens språk tilstreber det presise og utvetydige. Det ble i sin tid regnet som en fordel å bruke latin som vitenskapens språk, nettopp fordi det var et dødt språk – like godt eller dårlig tilgjengelig for alle, og uten lokale konnotasjoner som kunne forvrengte meninger.

Men hensikten med å samles i et universitet eller i en høyskole er ikke bare at vi skal uttrykke oss presist i et logisk og utvetydig språk. Det er også at vi skal lære hverandre å kjenne, ved å streve med å tolke tvetydig kommunikasjon og snuble i misforståelser – og gjøre det fremmede forståelig.

Gjesteskribentene skriver sant og subjektivt om forskning. De faste gjestene er John Peter Collett, Guðrún Jónsdóttir, Oddveig Storstad og Lorenz Khazaleh.

FORSKERPLASS PÅ NASJONALBIBLIOTEKET

Skal du forske på materiale i Nasjonalbibliotekets samling?
Da kan du søke plass på forskerlesesal hos oss.

Søknadsfrist: 15. november.

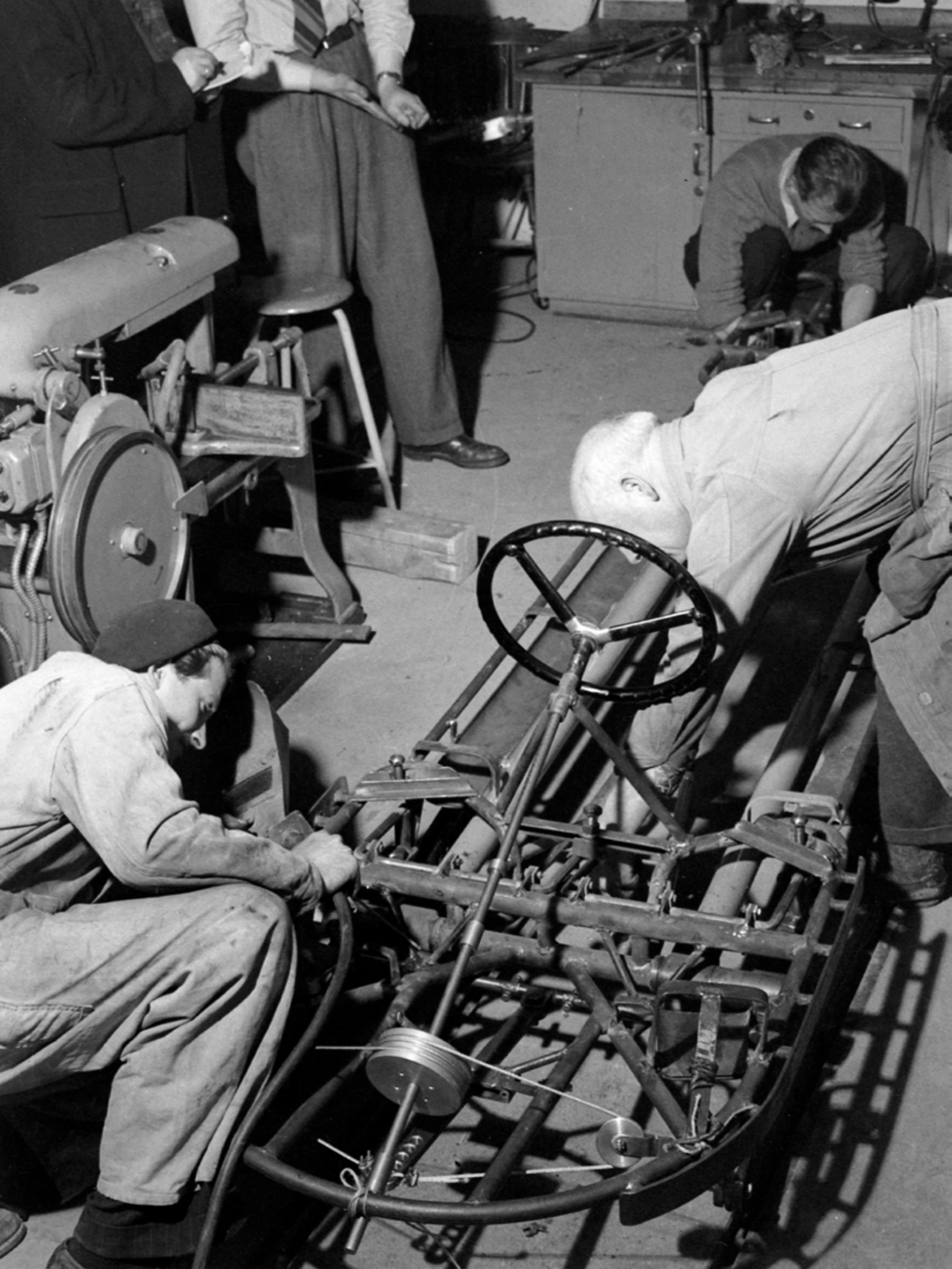
Se nb.no for mer informasjon

Nasjonalbiblioteket

FOTO: NIKOLAJ BELEGAD

Trondhjems Bob-lag på Høiskolen

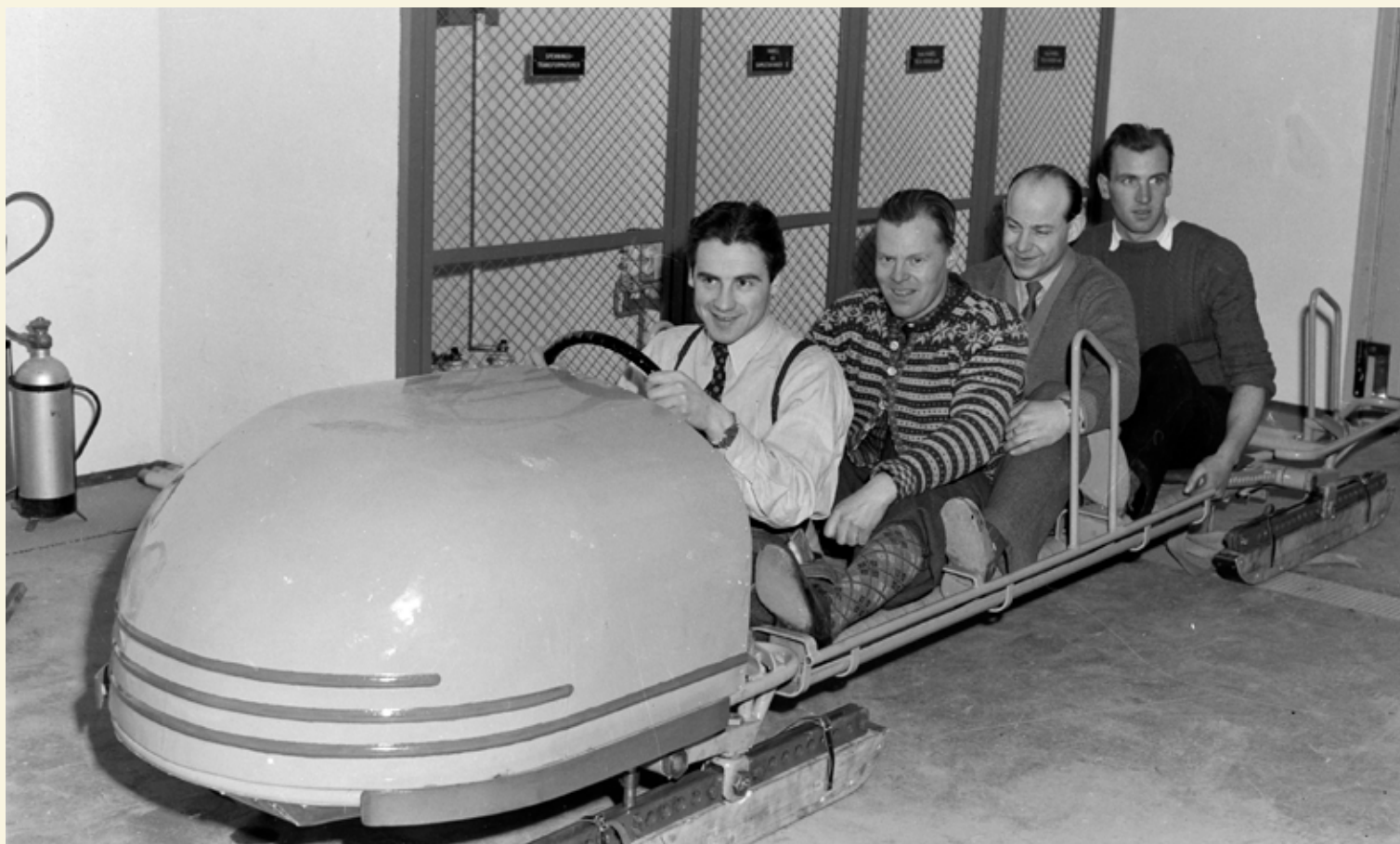
Ja, er det ikkje likt seg, NTH-studentar som lagar artige og raske farkostar. Vi i Forskerforum lot oss freiste til å bruke dei gamle stavemåtane i tittelen for å gje den rette tidskoloritten. Desse fotografia frå januar 1952 tilhøyrer Sverresborg Trøndelag Folkemuseum i Trondheim. Dei er å finne i den store fotoportalen Digitalmuseum.no, og inngår i eit lite sett med denne innskrifta på negativkonvolutt: «Trhjems Bob-lag, foto på Høiskolen» (dåverande NTH, no del av NTNU). Arkivteksten hjå [Digitalt museum](http://Digitaltmuseum) oppgjev, med Adresseavisen som kjelde, at personane på biletet under er frå venstre Odd Hansen (ved rattet), Reidar Bakken, Gunnar Thoresen («antatt») og Ben Valsø.

Vi får òg anta at det er Gunnar Thoresen (1921–1972), som i bobsamheng viser seg å vere svært interessant. Ifølgje Wikipedia representerte han Trondheims Akeforening. Berre ein måned etter at bileta vart tekne, vart vinter-OL arrangert i Oslo. I klassen for firarbob deltok Noreg med to lag, med Thoresen som del av andrelaget. Noreg var ingen stor bob-nasjon, og det måtte byggjast nye anlegg ved Frognerseteren for å kunne arrangere OL-konkurransar i greina.

Nettstaden www.sports-reference.com slår kjølig fast: «Although Norway had been at the forefront of many winter sports no bobsleigh tradition existed in the country and the nation's Olympic debut in the sport had only come four years earlier in 1948.» Med dette i bakhovudet er det kan hende ikkje så rart at andrelaget med Thoresen kom på 13.-plass av 15 startande, medan fyrstelaget til Noreg kom på 12.-plass.

Tyskland vann firarbob-konkurransen. Same nettstad fortel vidare at gjennomsnittsvekta til det tyske laget var på 117 kilo, meir enn vinnaren av tungvektsboksing i OL same år. 1952-OL var det siste utan vektavgrensing for deltakarane i bob.

Foto: Schrøder /
Sverresborg Trøndelag Folkemuseum

Noen grunnleggende prinsipper

For at forkynnelsen skal få betydning, må den nå ut over egne miljøer, skriver Hans-Jørgen Wallin Weihe.

AKADEMIA: I Forskerforum nr. 8/2017 er det et innlegg om den glemte karrierevegen førstelektor og en hilsen fra «fru Blom» (Vigdis Ystad) om internasjonalisering. Begge legger vekt på formidling. Språk er, som Ystad understreker, redskapet. Norsk kultur har et fundament i norsk språk. Grunnleggende, selvsagt, men viktig å understreke i en tid der internasjonalisering

«Slike skjevheter er uheldige, og gir inntrykk av at formidling er nedprioritert.»

AV HANS-JØRGEN WALLIN WEIHE, professor, Høgskolen i Innlandet

nalisering lett fører til at engelsk gis prioritet både i formidling og i opparbeidning av kompetanse. Språk lar seg sjelden oversette ord for ord – for å få med følelser, stemninger og språklige koblinger til tradisjoner må vi vite at fru Blom er noe langt mer enn en gift kvinne med etternavn Blom.

Forkynnelsen må nå ut

Vi har 950 førstelektorer og 150 dosenter ved universiteter og høg-

skoler. Innen museumssektoren har vi tilsvarende stillingskategoriene konservatorer og førstekonserveratorer. Også de to sistnevnte kategoriene har ofte stor vekt på arbeidet med formidling og ofte til et bredt publikum. Museumsforbundet ønsker å styrke museenes forskning. God forskning bør ideelt sett være fundamentet for god formidling, men vi vet alle at en ikke uvesentlig del av forskningen forblir innen sine menigheter og formidles i menighetstidsskrift. Det kan foregå mye positivt i menighetene, men for at forkynnelsen skal få betydning, må den nå ut over egne miljøer.

Lave lektorlønner

Lønn reflekterer status, og viser også hvilken vekt vi legger på lektorer. Som Rolf Borgos påpeker i et innlegg i samme nummer av Forskerforum, er lønnen til lektorer innen høyere utdanning ofte langt lavere enn i skoleverket. Slike skjevheter er uheldige, og gir inntrykk av at formidling er nedprioritert. Undervisning og formidling av kunnskap og refleksjon er avgjørende viktig både for å gi legitimitet til forskningen og for at den skal få samfunnsmessig betydning. Når over 40 prosent av lektorene innen vår sektor vurderer jobb i skoleverket på grunn av bedre lønn, har vi et alvorlig problem.

NIBIO
NORSK INSTITUTT FOR
BIOØKONOMI

NIBIO arbeider med landbruk, mat, klima og miljø. Vi leverer forskning, forvaltningsstøtte og kunnskap til anvendelse i nasjonal beredskap, forvaltning, næringsliv og samfunnet for øvrig.

Vi søker:

Forsknings sjef/avd.leder for Avdeling fôr og husdyr

Stillingsens formål er å være en drivkraft for faglig og vitenskapelig utvikling innenfor fôr og husdyrproduksjon, og å lede og utvikle avdelingen til en attraktiv og konkurransedyktig aktør med høy kompetanse og anerkjent kvalitet. Funksjonen som forskningssjef/avdelingsleder utgjør omtrent halvdelen av stillingen, den andre halvdelen er egen forskning innen avdelingens fagområder.

Sentrale forskningsområder i Avdeling fôr og husdyr er agronomi, beitedrift, gjødsel og klima, husdyrernæring og velferd hos husdyr samt studier av konvensjonelle og økologiske produksjonssystemer innen fôrvekster.

Arbeidssted: Steinkjer

For full utlysningstekst og søknadsskjema, se nibio.no

Søknadsfrist 16. november 2017

nibio.no

Permanent position as senior scientist/scientist/postdoc – Global climate and earth system modelling

The research on climate and earth system processes at Norwegian Meteorological Institute (MET Norway) is centred around the Norwegian Earth System Model (NorESM) and the contribution to IPCC/CMIP model intercomparisons and their analysis.

The new scientist will work within the field of climate and earth system modelling, with emphasis on model development and analysis of processes in the atmospheric component of NorESM and/or interactions between the atmosphere and the land surface.

He/she will contribute to advanced scientific diagnosis of results, in particular analysis of model results in the context of CMIP model intercomparisons.

The field of work should be useful for better constraining anthropogenic forcing e.g. through aerosols, cloud feedbacks, climate sensitivity, understand the atmospheric hydrological cycle, and connect to climate services and communication.

For more details, see:

<https://www.met.no/en/About-us/vacancies>.

Vil følge opp instituttsektoren

Statsbudsjettet innebærer ingen styrking av instituttsektoren, og enkelte institutter får lavere bevilgninger. Dette skjer på tross av OECDs tydelige anbefaling om å øke basisbevilgningen til instituttene for å utnytte deres potensiale bedre.

– Vi kommer til å ta opp situasjonen til forskningsinstituttene i Stortingets budsjettforhøring, sier forbundsleder Petter Aaslestad. Han mener Stortinget bedre må anerkjenne instituttsektorens betydning for innovasjon og utvikling i næringslivet og offentlig sektor.

Anbefalinger for den nye stortingsperioden

– **Ha tro på** forskningen og hva den kan gjøre for samfunnet. Det er rådet Forskerforbundets leder Petter Aaslestad har til det nylagte Stortinget, og til en ny regjering. Han mener de neste fire årene blir viktige for norske forskningsambisjoner.

– Samtlige partier har store ambisjoner for norsk forskning og høyere utdanning. Studiekvaliteten skal opp, samtidig som forskerne skal bidra til å løse store samfunnsutfordringer. Det krever at regjeringen prioriterer forskning i sine budsjetter, men også at hele Stortinget ser verdien av å satse på forskning og kunnskapsutvikling. Alle departementer og komiteer må bidra, påpeker Aaslestad.

Han tror det av og til kan være fristende å prioritere ned forskning fordi den ikke gir raske politiske resultater. – Men på lang sikt er investeringer i kunnskap både virksomt og lønnsomt.

Dagsseminar for postdoktorer

Forskerforbundet inviterer til et dagsseminar for postdoktorer, torsdag 7. desember 2017 på Hotel Gabelshus i Oslo. Seminaret er rettet mot postdoktorer i hele landet, og er åpent også for deg som ikke er medlem av Forskerforbundet.

Har du en god kollega som også er postdoktor eller midlertidig forsker med doktorgrad, inviter gjerne vedkommende med, selv om hun/han ikke er medlem av Forskerforbundet.

Deltagelse på seminaret er gratis og Forskerforbundet dekker reiseutgifter i forbindelse med seminaret. Kurset holdes på norsk. Program og påmeldingsskjema på forskerforbundet.no/kurs.

– Medbestemmelse en forutsetning for å lykkes

– **Hvis det fysiske** arbeidsmiljøet på arbeidsplassen skal endres, må det skje etter inkluderende prosesser der de ansattes medbestemmelse står sentralt. Det var budskapet da Forskerforbundets generalsekretær Hilde Gunn Avløyp holdt appell for de ansatte ved Høgskolen på Vestlandet. Appellen ble holdt på en markering i Bergen der de ansatte viste sin uro knyttet til planene om såkalt «aktivitetsbaserte arbeidsplasser» ved Høgskolen.

Avløyp understreket at kvalitet må være den viktigste faktoren når arbeidsmiljøet utformes. – Det kan ikke være rene økonomiske og arealmessige hensyn som ligger til grunn når arbeidsplassens utforming skal avgjøres. Det viktigste må være hva som gir best kvalitet. For både studenter og ansatte, presiserte hun.

Hjernekraftprisen 2017

Vi minner om utlysning av Hjernekraftprisen 2017, med svarfrist **13. november 2017**. Formålet med prisen er å synliggjøre betydningen av forskning og utviklingsarbeid (FoU) for arbeids- og samfunnslivet – lokalt, regionalt, nasjonalt, globalt. Prisen er en formidlingspris og alle medlemmer kan sende inn bidrag uavhengig av stilling og arbeidssted. Prisen er på til sammen 100 000 kr. og tildeles en eller flere vinnere.

Bidrag kan formuleres i ulike sjangre og medier; i form av en kronikk, et essay, en video, i bilder, eller på andre måter som er egnet til å få frem betydningen av FoU-aktivitet.

Send inn din fortelling og bli med på å synliggjøre viktigheten av hjernekraft! Les mer her: forskerforbundet.no/hjernekraftprisen

Kutter i kvaliteten på forskning og undervisning

For fjerde statsbudsjett på rad tvinger regjeringen universiteter og høyskoler til store kutt i administrasjonen.

– Kuttene vil bety dårligere oppfølging av studentene og lavere forskningskvalitet, sier Forskerforbundets leder Petter Aaslestad. For fjerde statsbudsjett på rad utsettes universitetene og høyskolene for et flatt administrasjonskutt, denne gangen på 172 millioner. Med dette vil den sittende regjeringen ha gjennomført om lag 835 millioner i slike kutt.

– Disse «effektiviseringskuttene» har for lengst sluttet å være effektive. De er nå helt ordinære kutt som rammer kvaliteten på forskning og undervisning, sier Forskerforbundets leder Petter Aaslestad. Han oppfordrer Stortinget til å stanse kuttene.

Fakta om Forskerforbundet

- **Forskerforbundet** er landets største og ledende fag- og interesseorganisasjon for ansatte i forskning, høyere utdanning og kunnskapsformidling.
- **Forskerforbundet** har 21 500 medlemmer og er tilsluttet Unio – hovedorganisasjonen for universitets- og høyskoleutdannede.
- **Forskerforbundet arbeider** for høyere lønn og bedre arbeidsvilkår for medlemmene.

Kurs og seminarer

Forskerforbundet arrangerer følgende tillitsvalgtkurs i november og desember 2017:

- 21.–23. november: Grunnopplæring i lov- og avtaleverk, for nye tillitsvalgte i statlig sektor.
 - 30. november – 1. desember: Seminar om forskningsetikk og immaterielle rettigheter, for medlemmer og tillitsvalgte
 - 5.–6. desember: Kurs om hersketeknikker, for tillitsvalgte.
 - 6.–7. desember: Kurs om pensjon, for tillitsvalgte.
- Program og påmeldingsinformasjon blir lagt ut på forskerforbundet.no/kurs.

Verv en kollega

Kjenner du noen som kan bli medlem i Forskerforbundet? Verv en kollega i dag og få vervepoeng som kan tas ut i form av gavekort. Jo flere du verver, jo mer får du i premie: 500 kr. for ett nytt medlem, 1 500 kr. for to, og deretter 500 kr. for hvert ekstra medlem du verver. På Min side finner du oversikt over dine vervinger og din poengsaldo.

**FORSKER
FORBUNDET**

Følg oss!

[facebook.com/forskerforbundet](https://www.facebook.com/forskerforbundet)

twitter.com/Forsker

@forskerforbund

FORSKERFORBUNDETS HOVEDSTYRE 2016–2018: Petter Aaslestad, NTNU (leder), May-Britt Ellingsen, NORUT Tromsø (nestleder), Ellen Karoline Dahl, UiT Norges arktiske universitet, Tom Roar Eikebrokk, Universitetet i Agder, Brita Haugum, Akershus universitetssykehus, Kristian Mollestad, Presteforeningen, Steinar Vagstad, Universitetet i Bergen, Kristin Ran Choi Hinna, Høgskolen på Vestlandet (1. vara), Rolf Borgos, Høgskolen i Innlandet (2. vara), Inger Auestad, Høgskolen på Vestlandet (3. vara)

SEKRETARIATET: **Generalsekretær:** Hilde Gunn Avløyp. **Stab:** Spesialrådgiver Frank O. Anthun, kommunikasjonsleder Lars Kolltveit, informasjonsleder Unn Rognum.

Arbeidslivsavdelingen: avdelingsjef Bjørn T. Berg, fagsjef Jorunn Dahl Norgård, rådgiver Anja Nylund Hagen, spesialrådgiver Kari Folkenborg, forhandlingsjef Jorunn Solgaard, rådgiver Andreas Christensen, rådgiver Vegard Thorbjørnsen, seksjonsleder/advokat Ann Turid Opstad, advokat Stine Nordgren Johannessen, juridisk rådgiver Eirik Kollerøy, advokat Hildur N. Nilssen, advokat Mariann Helen Olsen, advokat Jannicke Ryun Sæther. **Organisasjonsavdelingen:** organisasjonssjef Joar Flynn Jensen, rådgiver Natasa Duric, organisasjonskonsulent Nina Fjeld, rådgiver Synne Freberg, rådgiver Renate Storli. **Administrasjonsavdelingen:** administrasjonssjef Birgitte Olafsen, fagansvarlig HR og administrasjon Kjetil Tønseth Mørk, arkivleder Kristine K. Brox, IT-konsulent Inger Marie Højfeldt, seniorrådgiver Aina Nilsen, økonomiansvarlig Marit Sletner, regnskapssekretær Karin Haug, personal- og økonomikonsulent Elisabeth Johansen, seniorkonsulent Linda Pettersson, førstesekretær Hans Askildsen, seniorkonsulent Brit Helen Hesselberg, førstesekretær Rita Kvæl, førstesekretær Tore Sandnes, konsulent Ane Rinnaas Skuseth.

Har du ingen ambisjoner?

AV JOAR FLYNN
JENSEN,
organisasjonssjef i
Forskerforbundet

«Har du ingen ambisjoner, da?» Kanskje var det et betimelig spørsmål, men selv etter 21 år kom det litt overraskende. Som ledere i Forskerforbundets sekretariat setter vi alltid av noe tid til lederutvikling gjennom året. Og det er bra. Av og til stopper vi opp og stikker hodet opp over skyen av rutiner og hastesaker og ser litt på de større perspektivene og målsettingene. For det første ser vi om vi er på rett vei, og for det andre er det god mentalhygiene. Selv bor jeg på Ski, hvor det høyeste punktet er fartsdumpen utenfor postkassen vår. Det er ikke alltid så lett å få perspektiv fra det punktet. Mine beste naturopplevelser har jeg i grunnen i fly, høyt over skyene. Derfor sørger jeg alltid

for å få vindussete.

Men tilbake til spørsmålet fra konsulentene vi for tiden bruker på ledersamlingene våre: «Har du ingen ambisjoner, da?» Av bakgrunn er jeg teolog. Jeg tror på Gud, og en gang hadde jeg en ambisjon om å bli prest. Men gjennom studietiden var jeg også leder i Norsk studentunion sentralt, lokallagsleder, satt i fakultetsråd, fagutvalg og så videre. Før det hadde jeg sittet i elevråd og vært klassetillitsvalgt, helt tilbake til barneskolen. Jeg tror nemlig også på det organiserte Norge og på tillitsvalgtrollen. Det går som en rød tråd gjennom livet mitt, og det er få ting jeg vurderer høyere enn det.

Dette er ingen religiøs tro, men en tro som like fullt er dypt forankret i meg. Jeg tror på demokrati, på medbestemmelse – at ansatte selv er med på å fatte beslutninger for sin egen virksomhet og sitt eget arbeid.

«Dette er ingen religiøs tro, men en tro som like fullt er dypt forankret i meg.»

Jeg tror på forhandlingsrett og trepartssamarbeid mellom staten, arbeidsgivernes og de ansattes organisasjoner. Og vi har kommet langt.

Vi har gode medbestemmelsesordninger og mange framforhandlede rettigheter i Norge. Men godene har ikke kommet av seg selv. Det er fagforeningene som har kjempet dem fram. Nå er disse ordningene under press, og det skjer samtidig som organisasjonsgraden i Norge i fjor falt til under 50 prosent. Da må vi rope et varsku. Det er verdt å stå sammen som fagorganiserte. Derfor er jeg glad for å jobbe i en fagforening.

Da jeg fikk tilbud om å bli organisasjonssjef i Forskerforbundet, tok jeg imot jobben med glede. Jeg tror på fagforeningenes plass i samfunnet vårt, men jeg har også en grunnleggende tro på forskning og utdanning. Forskning og utdanning forklarer oss som mennesker og bringer oss videre som samfunn. Derfor må forskningen være fri overfor politiske og økonomiske lojaliteter. Forskeren må ha frihet i valg av tema, metode, gjennomføring og publisering. Det må være lik rett til utdanning, offentlig utdanning må være uavhengig av skolepenger og studentenes sosiale bakgrunn, og utdanningen må være forskningsbasert. I Forskerforbundet får jeg utløp for alle disse ambisjonene.

Så tilbake til spørsmålet: «Har du ingen ambisjoner, da?» Jeg har jo plenty av ambisjoner! Det er nettopp derfor jeg jobber i Forskerforbundet. Det han egentlig spør om, er om jeg ikke ønsker å jobbe et annet sted? Svaret er i grunnen enkelt: «Nei, er du gæren!»

Faste innlegg fra generalsekretær Hilde Gunn Avløpp, administrasjonssjef Birgitte Olafsen, avdelingssjef Bjørn T. Berg og organisasjonssjef Joar Flynn Jensen

Høyere lønn til lærernes lærere!

AV ELLEN
KAROLINE DAHL,
styremedlem i
Forskerforbundet

Medlem av utdannings- og forskningskomiteen i Stortinget, Høyres Kent Gudmundsen, uttaler til avisa Nordlys 9. oktober at i den kommende stortingsperioden vil satsingen på kunnskap bli sentral for Norge og for den nordlige landsdelen. Gudmundsen er spesielt opptatt av rekrutteringen av studenter til læreryrket i nord – dette fordi Nord-Norge fortsatt har mange ufaglærte lærere og rekruttering av studenter til utdanningen har vært et omfattende arbeid.

I år har det imidlertid vært høye søkertall til den nordligste lærerutdanningen. Dette har ført til at instituttet har hatt en utfordrende jobb med å ansette tilstrekkelig med kvalifiserte arbeidstakere.

Den utfordringen deler UiT – Norges arktiske universitet med mange andre institusjoner i landet. Innføring av mastergrad er et utdanningsløst som krever mye av institusjonene med hensyn både til faglig topp og til bredde i kompetanse hos de ansatte. Det krever godt kvalifiserte medarbeidere med både oppdatert kunnskap og erfaring fra praksisfeltet og forskningskompetanse, slik at lærerstudentene både får forskningsbasert utdanning og selv får delta i forskningen. Til det må det være en balanse mellom ansatte med disiplinlag og ansatte med profesjonskompetanse.

Det er ikke bare UiT som har rekrutteringsutfordringer. Ved alle lærerutdanningene pågår det et omfattende arbeid med å rekruttere ansatte med profesjonskunnskap, men også for å få nyutdannede lærere til å søke seg til en forskerutdanning. Det er få søkere både til vitenskapelige stillinger og til ph.d.-stillinger. De best kvalifiserte takker ofte nei når de ikke klarer å forhandle seg til mer enn minstelønn.

Flere av hovedstyrets medlemmer har det siste året tatt opp rekrutteringsutfordringer i UH-sektoren i denne spalten. I mars pekte Steinar Vagstad på at blant annet lav lønn og mangel på sikker jobb bidrar til at de gode rekruttene finner seg annet arbeid. I siste Forskerforum tok Rolf Borgos opp samme tematikk. Faktum er at lærernes lærere kan ha inntil hundre tusen kroner dårligere betalt enn folk i tilsvarende stillinger i skoleverket.

Jeg har et par bekymringer. Den ene er at manglende rekruttering av gode arbeidstakere kan føre til at kvaliteten på lærerutdanningene ikke opprettholdes. Den andre er at lønnsgapet er blitt for stort til at

«De best kvalifiserte takker ofte nei når de ikke klarer å forhandle seg til mer enn minstelønn.»

avsetninger i et kommende hovedoppgjør alene kan redusere det. Jeg tror partene må finne frem til andre konstruktive løsninger, utenom hovedoppgjøret. Noen institusjoner har slitt så mye med rekrutteringen

at de har vært nødt til å tilby nyansatte tilsvarende lønn som de ville ha fått i skolen – eller høyere. Det synes jeg er en klok beslutning. Men ofte skaper en slik rekrutteringspolitikk problemer når kollegaene som har vært ansatt lenge, får dårligere betalt for samme arbeid. Flere har i tillegg høyere formell kompetanse enn de nyansatte. Lønnsforskjeller skaper mye støy, det går gjerne ut over motivasjonen, og det kan føre til et dårligere arbeidsmiljø. Det vil derfor ikke være god personalpolitikk å forskjellsbehandle ansatte over tid. Et lokalt lønnsoppgjør vil vanskelig kunne utjevne disse skjevhetene uten at arbeidsgiveren tilfører den lokale potten betydelige midler. Det gjøres sjelden eller aldri i UH-sektoren.

Dersom partiet Høyre i kommende regjeringsperiode ønsker å realisere satsingen på kunnskap, og på lærerutdanningen spesielt, vil jeg oppfordre Gudmundsen til å drøfte rekrutteringsutfordringene samt lønnsutviklingen i UH-sektoren både innad i partiet og i utdannings- og forskningskomiteen i god tid før neste års hovedoppgjør starter.

De største fremskritt

Begynnelsen av oktober er gjerne preget av forventningsfull spenning knyttet til offentliggjøringen av de ulike nobelprisvinnerne. Prisene skal ifølge Nobels testamente tildeles personer «som gjør de største fremskrittene for menneskeheten innen fysikk, kjemi, fred, medisin og litteratur». Mest oppmerksomhet i norske medier går normalt til fredsprisen og til litteraturprisen. Nobelprisene i fysikk, medisin og kjemi oppnår sjelden forhåndsomtale eller bookmaker-tips. Men de fleste seriøse medier spanderer en hederlig omtale både av vinnerne og av deres forskningsfelt. Mediebildet er ellers i året lite preget av «menneskehetens største fremskritt», så oppmerksomheten rundt prisene skaper et hyggelig avbrekk for den vanlige nyhetskonsument.

Felles innsats

I vår tid er det ytterst sjelden at de naturvitenskapelige prisene tildeles én enkelt person. Langt det vanligste er at prisene deles mellom to eller tre forskere. Tre er det maksimale antallet. I euforien som oppstod høsten 2014 i Norge, var det selvsagt at vi alle var opptatt av May-Britt og Edvard Moser. Selv har de to alltid vært nøye med å fremheve innsatsen til John O'Keefe; mannen de delte prisen med. Hans arbeid med «vår indre GPS» fikk sitt gjennombrudd allerede i 1971.

I en artikkel i Nature Physics, nylig gjengitt i forskning.no, rettes det kritikk mot rammene for nobelprisen. Mange av dem er utgått på dato, ifølge artikkelforfatteren. «Tidligere var vitenskapelige gjennombrudd knyttet til én person, men i dag er ting veldig annerledes. Gjennombruddene skjer ofte i et samarbeid med hundrevis av forskere», skriver forskning.no.

Senere i artikkelen – i forbindelse med prisen i fysikk i 2013 for oppdagelsen av Higgs-partikkelen – antydes det at «tusener av forskere» kan ha deltatt i arbeidet. Oppdagelsen fant konkret sted ved CERN i Sveits, men arbeidet bygget på teorier fremsatt allerede i 1964.

Vi er mange

Personlig har jeg ingenting imot de overdådige og noe anakronistiske Nobel-festlighetene i Stockholm (slik jeg får formidlet dem). Prisvinnerne gir forskningen et ansikt, bokstavelig talt. Bildet i 2014, med to generasjoner som deler samme medisinspris, viser dessuten at menneskehetens fremskritt har en tidsdimensjon. Men poenget til Nature Physics er vesentlig: Forskningsgjennombrudd i vår tid involverer et utall av personer, selvsagt ikke bare «forskere», men også en rekke andre stillingskategorier, også av teknisk og administrativ art. Skillelinjen som har vært trukket mellom vitenskapelige og teknisk-administrative stillinger i UH-sektoren, synes nå mindre absolutt enn tidligere. Det har vært snakket om en tredje vei, der høykompetente medarbeidere arbeider i skjæringspunktet mellom forskning og administrasjon.

Forhåndsmodus

Et annet årvisst oktoberfenomen er fremleggelsen av statsbudsjettet. I skrivende stund er det bare timer igjen til vi får en første orientering fra «vår» statsråd. Ledere i UH-sektoren – og Forskerforbundet – har i forkant vært tydelige: Flere administrasjonskutt er helt uaktuelt. I tre budsjetter på rad har det kommet såkalte administrative effektivitetskutt på til sammen over 700 millioner kroner innenfor universitets- og høy-

AV PETTER AASLESTAD,
leder i Forskerforbundet

«Forskningsgjennombrudd i vår tid involverer et utall av personer – selvsagt ikke bare ‘forskere’ men også en rekke andre stillingskategorier.»

skolesektoren. Man later som om kuttene skal fremme effektivisering, men disse kuttene rammer kvaliteten både på forskning og på undervisning. (Når dette leses, er vi i full gang med politisk påvirkningsarbeid i forkant av stortingsbehandlingen. La oss håpe at oppmerksomheten i år kan legges på annet enn effektiviseringskutt.)

Det er under et halvt år siden Stortinget vedtok kvalitetsmeldingen, der samtlige partier var opptatt av at studentene skulle få tettere og bedre oppfølging. Nye kutt vil bety at målet ikke nås. De toppolitiske drømmene om flere gjennombrudd i forskningen blir utopi om regjeringen opprettholder sin tankegang om nye kutt. Som artikkelen i Nature Physics så tydelig viser: Forskingen krever lange tidslinjer og mange ansatte med ulik kompetanse som arbeider for felles mål om menneskehetens fremskritt.

Send inn ditt bidrag til Hjernekraftprisen 2017

Forskerforbundet har lyst ut **Hjernekraftprisen** for 2017.
Send inn din fortelling om betydningen av forskning og utviklingsarbeid
og bli med å synliggjør viktigheten av hjernekraft!

Alle medlemmer i Forskerforbundet kan delta.

Fristen for innsending av bidrag er **13. november 2017**.
Send bidrag til post@forskerforbundet.no

Hjernekraftprisen 2017

HJERNE
KRAFT
VERK

+

